

LABAARI GEA NGE MƐ MAAKU U YORUA

Durɔ wi u tire te yorua, win yĩsira Yohanu Maaku.
U ñ sãa Yuu. U sãawa Baanabasin dusi.

Maaku u kī u tɔmbu Yesun Labaari gea sã. U sãosi ma Yesu u bɔsu u tɔmbu gea kuamme, ma u be ba wãa Setam nɔmuɔ bekiamɔ. Domi Gusunɔ u wãa ka wi. Maakun tire ten gari mero ya wãawa Maaku 10:45 sɔɔ. Ya nɛɛ, Tɔnun Bii u nawa u ka gabu sã kpa u gbi u ka tɔn dabinu yakia.

Tire ten kpunaa

1. Yesun Labaari gea, wiru 1:1-13.
2. Yesun sɔmburun tore Galileɔ, wiru 1:14n di sere wiru 9:50.
3. Yesun daaru Yerusalemu gia, wiru 10.
4. Yesun wãaru Yerusalemuɔ, wiru 11n di sere wiru 13.
5. Yesun gɔɔ ka win seebu gɔrin di, wiru 14n di sere wiru 16.

Yohanu Batemu kowon waasu

(I maa mɛrio Mateu 3:1-12, Luku 3:1-18, Yohanu 1:19-28)

¹ Yesu Kirisi, Gusunɔn Biin Labaari gean torubu wee. ² Gusunɔn sɔmɔ Esai u yen gari yorua win tireru sɔɔ u nɛɛ, Gusunɔ u nɛɛ,

“N wee, na nɛn sɔmɔ gɔriɔ wunen wuswaaɔ u wunen swaa sɔmɛ.

³ Nɛn sɔmɔn nɔɔ ga gbãramɔ gɔbaburu sɔɔ ga gerumɔ ga mɔ,

i Yinnin swaa sɔnwɔ, kpa i n ye nɔɔ nerasiamɔ yu dɛnda.”

⁴Nge mɛya, Yohanu Batɛmu kowo u na gɓaburu sɔɔ. U kparamɔ u mɔ, bu gɔru gɔsio ben toranun di kpa u bu batɛmu ko kpa Gusunɔ u bu ben toranu suuru kua.

⁵Tɔmbu kpuro ba ra n daamɔ win mi saa Yudean tem di ka maa Yerusalemu maron di. Ba ben toranu tuuba mɔ, ma ba derimɔ u bu batɛmu mɔ daa te ba mɔ Yuudenio.

⁶Yohanu wi, u yooyoon sansun yaberu sebua, ma u gɔna sɛke win pɔraɔ. Twee ka tim bausa u ra di. ⁷Ma u waasu mɔ u gerumɔ u mɔ, goo u sisi nen biruɔ wi u man yiiko kere. Nɛ na kun mam tura n yiira n yɛron baranun wɛɛ kusia. ⁸Nɛ na bɛɛ batɛmu mɔ ka nim, adama yɛro wi, u koo bɛɛ batɛmu kowa ka Hunde Dɛero.

Yesun batɛmu ka win kɔkiribu

(I maa mɛerio Mateu 3:13-4:11, Luku 3:21-22, 4:1-13)

⁹Yen biru Yesu u na Nasaretin di ye ya wɔa Galilen temɔ, ma Yohanu nɔn batɛmu kua daa te ba mɔ Yuudenio. ¹⁰Sanam mɛ u yario nim di, yera u wa wɔlla wukiara, ma u Hunde Dɛero wa nge kparuko u saram wee win wɔlla. ¹¹Ma u nɔɔ gagu nua wɔllun di ga nɛɛ, wuna nen Bii kɔnasi wɔ sɔɔ nen gɔru dobu kpuro wɔa.

¹²Saa ye sɔɔra Hunde Dɛero u Yesu sure gɓaburu sɔɔ. ¹³Ma u wɔa mi sɔɔ weeru, Setam nɔn kɔkirimɔ. Wi ka gbeeku yɛɛ sanna ba wɔa mi, ma wɔllun gɔradoba ba na ba nɔn nɔɔri.

Yesu u susure kowobu nne soka

(I maa mɛerio Mateu 4:12-22, Luku 4:14-15, 5:1-11)

14 Ye ba Yohanu mwa ba pirisəm doke ba kpa, yera Yesu u da Galilen temə u Gusunən Labaari gea kparamə. 15 U nεε, saa ya tura, Gusunə u sisi u bandu swīi. I gōru gōsio bεen toranun di kpa i Labaari gea ye naanε doke.

16 Sanam mε Yesu u sīimə Galilen daa burerun goorə, u Siməə wa ka win wənə Andere. Ba ben yāakororu kpēmə daa bure te səə, domi swēε gowoba ba sāa. 17 Yesu u bu sōəwa u nεε, i man swīima, kon de i n da tambu kasu bu man swīi.

18 Yande ba ben yāakoronun baa deri, ma ba nūn swīi.

19 Ye u susi wuswaaə fiiko, u Yakəbu wa ka win wənə Yohanu be ba sāa Sebeden bibu. Ba wāa goo nimkuu səə ba yāakoronu kərūmə. 20 Mii mii u bu soka, ma ba nūn swīi. Ba ben tundo Sebede deri ka səm kowobu sannu goo nimkuu səə.

*Durə wi wεrεku gagu ga wāasi
(I maa mεerio Luku 4:31-37)*

21 Ma ba da Kapenamūə. Ye n kua tōə wērarugiru, ma Yesu u dua mennə yerə, u bu Gusunən garin keu sōəsim wəri. 22 Biti bu mwa win keu sōəsi bin sō. U bu sōəsiməwa ka yiiko, n n mə nge mε wooda yēroba ra sōəsi.

23 N deema saa ye səə, wεrεkunugii goo u wāa ben mennə yee te səə. U gbāra u nεε, 24 mba sa məəsinε bεεε ka wunε, Yesu Nasaretigii. A nawa a ka sun kam koosia? Na yē wi a sāa. Wunε Gusunən tən Dεεrowa.

25 Yesu u wεrεku ge gerusi u nεε, a mario, kpa a yari durə win min di.

26 Yera wεrεku ge, ga durə wi sura nge giri kpakpanugii, ma ga kuuki kua ga ka yara win min

di. ²⁷ Biti tən be kpuro mwa gem gem sere ba sōnamə ba m̀, mban bwesera yeni. Gari tukiya u sōsimə ka yiiko. Baa ka wɛɛkunə u nu wooda wɛɛmə, ma nu ǹn mɛm nɔwammɛ.

²⁸ Ma win baaru yande kparara Galilen tem kpuro sɔɔ.

Yesu u tən dabinu bɛkia

(I maa mɛɛrio Mateu 8:14-17, Luku 4:38-41)

²⁹ Ye Yesu yara mɛnnə yerun di, wi ka Yakəbu ka Yohanu ba da Siməɔ ka Anderen yenuə. ³⁰ N deema, Siməɔn kurən mero u wasi sundu barə u kpī. Ye ba yande tura mi, ba win gari Yesu sɔɔwa. ³¹ Ma u da win mi, u ǹn nɔmu nɛnuə u ka ǹn seesia. Yande wasi sun te, ta ǹn doonari, ma u bu nɔrim wəri.

³² Ye n kua yoka, sanam mɛ sɔɔ dua, tamba ka barəbu kpuro ka wɛɛkunugibu na win mi.

³³ Ma wuugibu kpuro ba mɛnna dii tən mi u wāan kənnəwə. ³⁴ U dabiru bɛkia saa ben bara bwese bwesekan di, ma u maa wɛɛku dabinu gira. Adama u n̄ deri wɛɛku ni, nu gari gere domi nu ǹn yɛ.

Yesu u bəsu Galilen temə

(I maa mɛɛrio Luku 4:42-44)

³⁵ Yen sisiru buru buru yellu, sanam mɛ yam kun dɛɛram kpa, Yesu u seewa u yara. U doona mi n dɛsire, u kanaru m̀. ³⁶ Ma Siməɔ ka win kpaasibu ba ǹn kasu. ³⁷ Sanam mɛ ba ǹn wa ba ǹn sɔɔwa ba nɛɛ, tambu kpuro wɔɔ ba nun kasu.

³⁸ U bu sɔɔwa u nɛɛ, n weenɛ su da wusu gasu sɔɔ si su ka sun sikerenɛ, kpa n maa waasu ko mi, domi yen sɔna na na.

³⁹ Ma u bəsu Galilen tem kpuro sɔɔ u waasu m̀ ben mɛnnə yenə, u maa wɛɛkunu giramə.

*Yesu u wi u bara disigiru barə bəkia
(I maa mɛerio Mateu 8:1-4, Luku 5:12-16)*

⁴⁰ N wee, goo u na Yesun mi, wi u bara disigiru mɔ̄ u yiira u nùn faaba kana. U nɛɛ, à n wura kaa kpĩ a man bəkia kpa n dɛɛra.

⁴¹ Yera wɔ̄nwɔ̄nda Yesu mwa, ma u win nɔ̄mu dɛmia u nùn baba u nɛɛ, na wura, a bəkuro kpa a dɛɛra.

⁴² Yande bara disigii te, ta nùn yɔ̄su, ma u bəkura u dɛɛra. ⁴³⁻⁴⁴ Sanam mɛya Yesu u nùn sɔ̄wa ka dam u nɛɛ, a ku goo gɛɛ sɔ̄. Adama a doo a tii yāku kowo tusia, kpa a yākuru ko te Mɔ̄wisi raa bɛɛ yiire, a ka baawure seeda sɔ̄si ma a bəkura a dɛɛra. Ma u dera u doona.

⁴⁵ Adama durɔ̄ wi, u doona ma u da u gari yi kparam wəri batuma sɔ̄ ye n kooru wi sɔ̄. U gari yi saarimɔ̄ sere Yesu kun kpĩa u wuu due, adama u yɔ̄ra wuun biruɔ̄ mi n dɛsire. Ma tɔ̄mba naamɔ̄ win mi saa baaman di.

2

*Yesu u durɔ̄ goo bəkia wìn wasin bee tia gu
(I maa mɛerio Mateu 9:1-8, Luku 5:17-26)*

¹ Sɔ̄ mɛɛrun biru, Yesu u wura Kapenamɔ̄. Tɔ̄mba nua ma u wāa yenuɔ̄. ² Ma tɔ̄n wɔ̄ru ga mɛnna sere ayeru maa sari baa kɔ̄nnɔ̄wɔ̄. Ma u bu Labaari gean gari nɔ̄siamɔ̄. ³ Ba ka nùn durɔ̄ goo naawa wìn wasin bee tia gu. Tɔ̄mbu nnɛwa ba nùn sɔ̄wa. ⁴ Adama tɔ̄n wɔ̄ru gen sɔ̄ ba kpana bu Yesu susi. Yen sɔ̄na ba diru mi u wāan wɔ̄llɔ̄ yaba win deedeeru. Ye ba yaba ba kpa, ma ba ka wɛɛ beku bɔ̄ te sarasia tɛ sɔ̄ durɔ̄ wi, u kpĩ. ⁵ Ye Yesu u durɔ̄ ben

naane dokebu wa bi ba mɔ wi sɔɔ, u barɔ wi sɔɔwa u neɛ, bii durɔbu, a wunen durum suuru wa.

⁶ Wooda yɛrobu gabu ba sɔ mi, ma ba tii bikiamɔ gɔruɔ ba mɔ, ⁷ mban sɔna durɔ wi, u gari gerumɔ mesum. U Gusunɔ wɔmmɔwa. Wara koo kpɪ u durum suuru ko Gusunɔ turo baasi. ⁸ Mii mii Yesu u gia ye ba bwisikumɔ. Ma u bu bikia u neɛ, mban sɔna i gari yinin bweseru bwisikumɔ beɛn gɔruɔ. ⁹ Yerà ya sɛsɔ bo, bu ka barɔ wi sɔ u win durum suuru wa, n̄ kun mɛ bu n̄n sɔ u seewo u win kpin yeru kure, kpa u sɪ. ¹⁰ Adama na kɪ i n yɛ ma Tɔnun Bii u yiiko mɔ handunia ye sɔɔ u ka durum suuru ko.

Yera u barɔ wi sɔɔwa u neɛ, ¹¹ na nun sɔɔmɔ, a seewo a wunen kpin yeru kure, kpa a we yɛnuɔ.

¹² Nge mɛ tɔmbu kpuro ba n̄n mɛɛra swee, durɔ wi, u seewa u win kpin yeru sua, u n yariɔ. Biti baka tɔn be mwa gem gem, ma ba Gusunɔ beɛɛ wɛɛmɔ. Ba gerumɔ ba mɔ, ba n̄ yenin bweseru waare.

Yesu u Lefi soka

(I maa mɛɛrio Mateu 9:9-13, Luku 5:27-32)

¹³ Yera Yesu u kpaɔm wura daa burerun goorɔ. Tɔmbu kpuro ba naamɔ win mi, ma u bu Gusunɔn garin keu sɔɔsimɔ. ¹⁴ Sanam mɛ u sarɔ u Lefi wa, Alufen bii, u sɔ gbere yerɔ. U n̄n sɔɔwa u neɛ, a man swɪiyɔ.

Lefi seewa ma u n̄n swɪi.

¹⁵ N deema sanam mɛ Yesu u dimɔ Lefin yɛnuɔ, gbere mwaɔbu ka kɔsan kowobu dabira sɔ ka wi, ka win bwɔɔbu sannu, domi ba dabi be ba n̄n swɪi. ¹⁶ Ye Falisiban wooda yɛrobu ba Yesu wa u dimɔ ka gbere mwaɔbu ka kɔsan kowobu sannu,

ba win bwãabu bikia ba nεε, mban sōna u ka gberε mwaabu ka kōsan kowobu dimo sannu.

¹⁷ Ye Yesu u ye nua, u wooda yēro be sōwa u nεε, be ba bwãa do ba ñ timgiin bukata mo ma n kun mo be ba baro. Na ñ nε n ka gemgibu soku. Na nawa n ka torobu soku.

Nɔɔ bɔkurun gari

(I maa mεerio Mateu 9:14-17, Luku 5:33-39)

¹⁸ Ye Yohanun bwãabu ka Falisibagibu ba nɔɔ bɔkua, tamba na ba Yesu bikia ba nεε, mban sōna Yohanun bwãabu ka Falisibagibu ba nɔɔ bɔkua, ma wigiba kun bɔkua.

¹⁹ Yesu u bu bikia u nεε, kurɔ kraon durɔn bɔrɔba ba koo kpĩ bu nɔɔ bɔke sanam mē sɔɔ kurɔ kraon durɔ wãa ka be? Aawo, baa ñ n saa yeren na, ù n wãa ka be, ba ñ kpē bu nɔɔ bɔke. ²⁰ Adama saa sisi yē sɔɔ ba koo bu kurɔ kraon durɔ suari, sanam meya ba koo nɔɔ bɔke.

²¹ Ba ku ra yabe tɔkɔru kɔre ka kĩa kraa si ba ñ nim doke. Bà n kua mε, kĩa kraa si, su koo gawana kra su yabe tɔkɔrugisu gĩa kra gēerabu sosi. ²² Ba ku ra maa tam kpam wisi gɔnan bɔɔnu sɔɔ ni nu diira. Bà n kua mε, tam kpam mε, mu koo de bɔɔnu nu kura, kra mu yari kra bɔɔ ni ka tam mε, n kam ko kpuro. Adama ba ra tam kpam wisiwa gɔnan bɔɔ kraanu sɔɔ.

Tɔɔ wērarugirun gari

(I maa mεerio Mateu 12:1-8, Luku 6:1-5)

²³ Tɔɔ wērarugiru garu sɔɔ, n deema Yesu ka win bwãabu ba sīimɔ swaa sɔɔ alikama gbaarun bɔkuɔ. Nge mε ba sīimɔ, win bwãabu ba alikama wɔkamɔ.

²⁴ Yera Falisiba ba Yesu sōwa ba nεε, u mεerio,

m̄ban s̄na win bw̄aba m̄ ye wooda ya yina bu ko t̄ō w̄rarugiru s̄ō.

²⁵ Ma Yesu u bu bikia u n̄ε, i n̄ garire ye Dafidi u kua sanam m̄ε ḡōra bu m̄ wi ka win bw̄abu, ma ba n̄ ḡānu m̄ ni ba koo di? ²⁶ U dua Gusun̄n dir̄ Abiataa, ȳaku kowo t̄nweron waati, ma u p̄ε di ye ba Gusun̄ ȳiye, ye n̄ n̄ ween̄ε goo u di ma n̄ kun m̄ ȳaku kowobu t̄na. Adama Dafidi u ye di, u maa win bw̄abu w̄.

²⁷ Ma Yesu bu s̄ōwa u n̄ε, Gusun̄ u t̄ō w̄rarugiru wunawa t̄nun arufaanin s̄. U n̄ t̄nu taka kue t̄ō w̄rarugirun s̄. ²⁸ I de i n̄ ȳ ma T̄nun Biiwa u t̄ō w̄rarugiru kua.

3

Dur̄ w̄n n̄m teu ga gu

(I maa m̄erio Mateu 12:9-14, Luku 6:6-11)

¹ Ma Yesu u k̄pam dua m̄enn̄ yer̄. Dur̄ goo w̄a mi, w̄n n̄m teu ga gu. ² T̄mba Yesu m̄εra bu wa ù n̄ koo dur̄ wi bekia t̄ō w̄rarugiru s̄ō, k̄pa bu ka wa bu n̄n̄ durum mani. ³ Ma u dur̄ wi s̄ōwa w̄n n̄mu ga gu mi, u n̄ε, a seewo a ȳra suunu s̄ō.

⁴ Ma u t̄n be bikia u n̄ε, m̄ba n̄ ween̄ε bu t̄mbu kua t̄ō w̄rarugiru s̄ō. Gea? Nge k̄sa. N ween̄ε bu t̄nu faaba ko? Nge bu n̄n̄ go.

Adama ba maari. ⁵ Yesu u bu m̄εra ka m̄ru u ka sikerena, ma win nukura sankira ben woo b̄bunun s̄. Yera u dur̄ wi s̄ōwa u n̄ε, a wun̄n n̄mu d̄mia.

U ge d̄mia ma ga wura nge m̄ε ga raa s̄a. ⁶ Yen s̄na Falisiba ba yara ma ba yande m̄enna ka Herodun t̄mbu, ba wesiana nge m̄ε ba koo ko bu ka Yesu go.

Tɔn wɔru guna ya na Yesun mi

⁷ Yesu ka win bwāabu ba tii gawa ba da Galilen daa bureru gia, ma tɔn wɔru guna nùn swīi. Tɔn be, ba nawa Galilen di ka maa Yudean tem di, ⁸ ka Yerusalemun di, ka Idumen tem di, ka Yuudenin gurun di, ka Tiri ka Sidonin baru kpaanun di. Tɔn wɔru guna ye, ya na Yesun mi yèn sɔ ba ye u m̀ kpuron labaari nua. ⁹ Tɔn wɔru guna yen kpāarun saabu Yesu u win bwāabu sɔɔwa u nɛɛ, bu nùn goo nimkuu sɔɔru kuo, kpa tɔn be, bu ku nùn baasi. ¹⁰ Yesu u raa tɔn dabinu bekia, yen sɔna be ba barɔ ba bɔrikiānamɔ bu wa bu ka nùn baba. ¹¹ Werekunu nù n nùn wa nu ra nùn kpunɛwa kpa nu n kuuki m̀ nu n gerumɔ, wuna Gusunən Bii. ¹² Adama Yesu u ra nu gerusi gem gem nu ku ka gere wi u sãa.

Yesu u bwāabu wɔkura yiru gɔsa

(I maa mɛrio Mateu 10:1-4, Luku 6:12-16)

¹³ Yen biru Yesu u da guuru wɔllɔ, ma u tɔmbu gabu soka be u kī. Ma ba da win mi. ¹⁴ Yera u ben wɔkura yiru gɔsa, [u bu yīsiru kã gɔrobu], be ba ko n ka nùn wāa, kpa u bu gəri bu Labaari gea kpara, ¹⁵ kpa u bu dam wē bu ka werekunu gira. ¹⁶ Tɔnu wɔkura yiru ye u gɔsa wee, Simɔɔ wi u yīsiru kã Piɛɛ, ¹⁷ ka Yakɔbu ka win wɔnɔ Yohanu, Sebeden bibu be u yīsiru kã Buanɛge, yen tubusiana guru kukirinugibu, ¹⁸ ka Andere, ka Filipu, ka Baatelemi, ka Mateu, ka Tomaa, ka Yakɔbu Alufen bii, ka Tade, ka Simɔɔ wi u win tem gari kī, ¹⁹ ka sere Yudasi Isikariɔtu wi u tɔmbu Yesu nɔmu sɔndia.

Yesun tɔmbu ba kī

bu ka nùn doona

²⁰ Ma ba wura yenuo. Tɔn wɔru ga wure ga menna sere Yesu ka win bwãabu ba fɛɛ bia bu di. ²¹ Sanam mɛ win dusiba ye nua, ba da bu ka nùn doona min di, domi ba gerumɔ u wiirawa.

Yesu u ka tii yinamɔ

(I maa mɛɛrio Mateu 12:22-32, Luku 11:14-23, 12:10)

²² Ma wooda yɛro be ba wee saa Yerusalemun di ba gerumɔ ba mɔ, Beseburu u nùn wãasiwa. Werekunun sunɔ wiya u nùn dam wɛ u ka wɛɛkunu gira.

²³ Yen sɔna Yesu u tɔmbu soka ma u bu bikia ka mɔndu u nɛɛ, amɔna Setam ya koo kpĩ yu yen tii gira. ²⁴ Bandun tɔmbu bà n tabu mɔ ben suunu sɔɔ, ban te, ta n kpɛ tu tɛ. ²⁵ Yenu gèn tɔmba maa sankinamɔ, ga n kpɛ gu tɛ. ²⁶ Setam yà n maa ka yen tii tabu mɔ, yen dam mù n bɔnu kua, ya n kpɛ yu tɛ, yen dam mu koo nɔru ko.

²⁷ Goo kun kpɛ u du damgiin yenuo u ka win yãnu gura u kun gina damgii wi bɔkue u sere win yãnu gura.

²⁸ Ka geema, na bɛɛ sɔɔmɔ, toraru ka gari kam kpuro ye tɔmba gerumɔ, ba koo bu ye suuru kua. ²⁹ Adama baawure wi u Hunde Dɛero gari kam gerusimɔ, u n suuru wasi. Win torara ko n maa nùn wãasiwa ka baadommaɔ.

³⁰ Yesu u yeni geruawa yèn sɔ gaba nɛɛ wɛɛkuwa ga nùn wãasi.

Berà ba sãa Yesun wɔnɔbu

ka win mɛro

(I maa mɛɛrio Mateu 12:46-50, Luku 8:19-21)

31 Sanam meya win wənəbu ka win mero ba tunuma. Ba yōra təwə, ba goo gəra u nūn sokuma.

32 Tən wəru ga sō ga nūn sikerene, ma goo u nūn sōwa u nee, wee, wunen mero ka wunen wənəbu ba yō təwə ba nun soku.

33 Ma u nee, wara sāa nen mero. Berà ba sāa nen wənəbu.

34 Ma u be ba nūn suunu bure mēra u ka sikereña, ma u nee, nen mero ka nen wənəbu wee.

35 Baawure wi u Gusunən kīru mō, wiya nen wənə, ka nen sesu, ka nen mero.

4

Dīa bwese yēkon gari

(I maa mērio Mateu 13:1-9, Luku 8:4-8)

1 Yesu u kparam Gusunən garin keu sōsim wəri daa burerun goorə. Tən wəru guna ya menna ya nūn sikerena, yen sōna u bu deri goorə u goo dua ge ga wāa nim sō, ma u sina. 2 Ma u bu gāa dabinu sōsim wəri ka mōnnu. Win sōsibu sō u gerua u nee, 3 i swaa dakio. Durə goo u yara u ka dīa bweseru yēka. 4 Sanam me u yēkamə, sukum wəruma swaa sō. Gunəsu na su di. 5 Sukum gam maa wəri kpee saara wəllə mi tem kun duku. Ma mu kpia yande yən sō tem kun duku. 6 Adama ye sō u bəbia mu dō mwaara ma mu gbera yən sō mu n gbini mō. 7 Sukum gam maa kparam wəri sāki sō. Sāki kpia fuuku ma yi yina mu kpēa. Mu n mara. 8 Adama sukum gam maa wəruma tem gem sō. Mu kpia ma mu kpēa ma mu mara sukum ten tenibu, sukum wata wata, sukum wunəm wunəm.

9 Ma u nee, wi u swaa mō u ka nə, u nəwə.

*Mənnun asansi**(I maa məerio Mateu 13:10-17, Luku 8:9-10)*

¹⁰ Sanam mə Yesu u tia wi turo, be ba nùn swīi ka bwāabu wəkura yiru ye sannu, ba nùn mənnun asansi bikia. ¹¹ U bu sōwa u nəε, bεεya Gusunə u win bandun asiri sōsi, adama be ba tie ba gari kpuro nəmə ka mənnu, ¹² kpa “Bu ka məeri ba kun wa. Bə n maa nua, kpa n ku bu yeeri, kpa bu ku ra ka gōru gōsie, Gusunə u sere bu suuru kua.”

*Mən ten tubusianu**(I maa məerio Mateu 13:18-23, Luku 8:11-15)*

¹³ Ma u bu sōwa u nəε, mən teni ta n bεε yeeri? N n mən na, aməna ni nu tie kpuro nu koo ka bεε yeeri. ¹⁴ Durə wi, Gusunən gariya u yēkamə. ¹⁵ Tən be ba ka swaa baaru weenε mi ba gari yi yēka, beya bə n gari yi nua Setam da nə u yi wuna ben gōrun di. ¹⁶ Məya maa be ba ka kpee saaran tem weenε, beya bə n gari yi nua mii mii ba ra yi mwε ka nuku dobu. ¹⁷ Adama ba ku ra n gbini mə ben tii sə, ba ku ra yōre n ka tε. Sanam mə wahala ka nəni swāara tunuma gari yin sō, yande kpa bu biru wura. ¹⁸ Gaba maa sāa be ba ka tem sākunugum weenε. Beya ba ra gari yi nə ¹⁹ adama ba ra n wurure ka ben handunian wāaru kpa dukian kīra n bu taki dii. Ba gāa dabinun kədə mə. Ye kpurowa ya ra gari yi tēsi kpa yi kpana yi binu ma. ²⁰ Be ba maa ka tem gem weenε, beya ba ra gari yi nə kpa bu yi mwa kpa bu binu ma, gabu tena, gabu wata, gabu wunəbu (100).

*Fitilan məndu**(I maa məerio Luku 8:16-18)*

21 Yera Yesu u bu bikia u nεε, ba ra fitila ge ga sōre kaaru wukiri? Ba ra gu doke kpinun kəkərɔ? Ba ku ra gu sɔndi dabu wəllɔ? 22 Gāanu sari ni nu berua ma nu n̄ koo tera, asirin gāanu maa sari ni nu n̄ koo sōsira. 23 Wi u swaa mə u ka n̄, u n̄wɔ.

24 U maa bu sōwa u nεε, i laakari koowo ye i n̄wɔm̄. Sakaku ge i ka yīrum̄, geya ba koo ka bεε yīrua, kpa bu bεε sosia. 25 Domi wi u mə, wiya ba koo sosia. Adama wi u kun gāanu mə, piiko ye u mam mə ba koo n̄n ye wərari.

Dĩa bwese te ba yēkan gari

26 Ma Yesu u nεε, Gusun̄n banda sāawa nge durɔ goo wi u bweseru yēka gberɔ. 27 U kpunam̄ wōkuru, u seem̄ bururu. Saa ye kpurowa bwese te, ta kpiim̄ ta kpēam̄. U n̄ yē am̄na n koosinam̄. 28 Tema mu ka m̄n tii tu kpiisiam̄, gbiikaa kpii n̄nu, yen biru keri, dākuru kpa tu b̄m doke. 29 Sanam m̄ b̄m mu ye, kpa bu gē ka k̄mbɔ domi gēɛbun sanam mu tura.

Mutaadin biman gari

(I maa m̄erio Mateu 13:31-32, 34, Luku 13:18-19)

30 Yesu u kpam wure u nεε, mba sa ko ka Gusun̄n bandu weesina. Ka m̄n tera sa ko tu tubusia. 31 Ta ka mutaadin bima weenε. B̄n ye duurum̄ gberɔ, handunian gāa bweseru kpuro sɔɔ yeya ya piiburu bo. 32 Adama b̄n ye duura b̄n kpa ya ra kpēye yu ko dāru, kpa yu k̄asi beke ko sere gun̄su su sokunu ko yin kuk̄sɔ.

33 Yesu u t̄n be Labaari gean gari sōwa ka m̄n dabinu nge nini, nge m̄n saka ba koo kpī bu n̄.

34 U n̄ ka bu gari diri kue ma n kun mə ka m̄ndu,

adama ù n tia ka win bwãabu tóna, u ra bu kpuro tubusiewa.

*Yesu u nim kurenu marisia
(I maa mɛrio Mateu 8:23-27, Luku 8:22-25)*

³⁵ Tão ten yoka, u win bwãabu sãowa u nɛɛ, i de su tɔburɔ guru giɔ.

³⁶ Ba tɔn wɔru deri, ma ba dua goo ge sɔɔ, mi u sɔ, ba tɔburɔ sannu. Ma goosu gasu bu swĩi. ³⁷ Suaru sɔɔ woo bɔkɔ ga na ka dam ma nim kurenu wisi goo sɔɔ sere ga kĩ gu yande nim yibu. ³⁸ Adama Yesu u dɔ goo sɔɔ biruɔ u leferi wiru kpĩiri. Bwãa be, ba nùn yamia ba nɛɛ, yinni n ñ nun gam sãa ye sa kam kobu dɔɔ?

³⁹ Yera u yanda ma u woo gerusi ka dam ma u nim kurenu sãowa u nɛɛ, n tura mɛ, i mario sɛɛ.

Woo ga mari ma yande nim kurenu kpa. ⁴⁰ Yera u bu bikia u nɛɛ, mban sãna i nanda nge mɛ. Amɔna i ñ ka man naane sãa.

⁴¹ Ben yaro sua ma ba bikianamɔ, tɔnu weren bwesera wini wi baa woo ka nim kurenu nu mem nɔɔwammɛ.

5

*Yesu u werɛkunugii bɛkia
(I maa mɛrio Mateu 8:28-34, Luku 8:26-39)*

¹ Ba tura daa bure ten guru giɔ Gadaran temɔ.
²⁻³ Ye Yesu u yande sara goon di yera durɔ werɛkunugii goo u ka nùn yinna, u wee sika gian di. Sika sɔɔra u ra n wãa. Ba ku ra kpĩ bu nùn bɔke, baa ka yɔni. ⁴ Domi nɔn dabira ba raa win nɔma sunnu doke, ma ba win kɔri bɔkua ka yɔni adama u ra yɔni kasuku kpa u sun ni bɔku. Goo maa sari wi u dam mɔ u ka nùn dwiiyasia. ⁵ Saa baayere wɔkuru ka sɔɔ

səɔ, u ra n wāawa sikan suunu sɔɔ ka guunu wəllɔ u n kuuki mɔ̄ kpa u n tii muririmɔ̄ ka kpenu.

⁶ Ye u Yesu wa sarun di u duka da u kpuna win wuswaaɔ. ⁷ Ma u gbāra u nɛɛ, mba n sun mɛnnɛ Yesu, Wɔrukoon Bii. Na nun suuru kanamɔ̄ ka Gusunɔn yĩsiru, a ku man toori.

⁸ U yeni gerua yèn sɔ̄ Yesu u raa nɛɛ, wɛɛku ge, gu yario.

⁹ Ma Yesu nùn bikia u nɛɛ, amɔna wunɛn yĩsiru.

U wisa u nɛɛ, nɛn yĩsira Nɔrɔbu domi sa dabi.

¹⁰ Ma u Yesu suuru kana u nɛɛ, u ku nu tem mɛ yara.

¹¹ N deema kurusɔ wuu bakarɔ gara wāa ta dimɔ guurɔ. ¹² Ma wɛɛku ni, nu Yesu kana u de nu da kurusɔ nin mi, nu du ni sɔɔ.

¹³ Ma Yesu u dera nu da. Ma wɛɛku ni, nu durɔ wi doonari nu dua kurusɔ ni sɔɔ. Ma kurusɔ wuu te, ta duki sure saa guuru wəllun di daa bure te sɔɔ. Kurusɔ nin geera tura nge nɔrɔbun suba yiru (2.000) ma ta nim diira.

¹⁴ Be ba kurusɔ ni kpare ba duki sua, ba yen labaari kparamɔ wuu marɔɔ ka baru kpaanɔ. Tɔmba da bu wa ye n koorɔ. ¹⁵ Ba na Yesun mi, ma ba durɔ wi wa wi u raa wɛɛku dabinu mɔ̄ mi sere ba nu sokumɔ̄ Nɔrɔbu. Win laakari ya wurama, u sɔ̄ u yānu doke. Sanam mɛya be kpuro ba nanda. ¹⁶ Be ba wa ye n durɔ wɛɛkunugii wi ka maa kurusɔ ni deema, beya ba tɔn be nɔɔsia ye n koorɔ. ¹⁷ Ma tɔn be, ba Yesu kana u doona ben tem di.

¹⁸ Sanam mɛ Yesu u dumɔ goo sɔɔ, wi wɛɛkunu raa wāasi mi, u nùn ayeru kana u ka nùn da sannu.

¹⁹ Adama Yesu nùn yinari. Ma u nùn sɔ̄wa u nɛɛ, u

doo yenuə wigibun mi kpa u bu nɔəsia ye Yinni nùn kua kpuro ka nge mɛ u nùn wɔnwɔndu kua.

²⁰ Durə wi, u doona ma u kparamə tem mɛ ba ra soku Wusu wəkuru sɔə gāa baka ni Yesu nùn kua. Ma n tambu kpuro maamaaki sāa.

*Yarusin bii ka kurə wi u Yesun yaberu baban gari
(I maa mɛerio Mateu 9:18-26, Luku 8:40-56)*

²¹ Ye Yesu u kpam gəsirama guru ge u raa wāa, tən wəru guna maa menna win mi daa burerun goorə. ²² Durə goo wi ba ra soku Yarusi, menna yerun wirugii, u na mi. Ye u Yesu wa u kpuna win wuswaaə. ²³ Ma u nùn kana gem gem u na u win bii wəndia nəma səndi wi u wasikiramə, kpa u bəkura u n wāa.

²⁴ Yesu ka nùn da. Ma tən wəru guna nùn swīi, ya nùn baasi.

²⁵ N deema, tən ben suunu sɔə kurə goo wāa mi, wi u yem wīibu barə saa wɔə wəkura yirun di.

²⁶ Timgii dabiru be ba nùn nɔəri ba nùn nɔni sɔəwa gem gem, ma ya win ye u mə kpuro di ma n n̄ sanə kue adama n gəgəm mɔwa n dɔə. ²⁷ Ye u Yesun baaru nua u tən wəru ge bukiana u nùn susi biruə,

ma u win yaberu baba. ²⁸ Domi u gerua win gōruə u nɛɛ, baa win yaberu, wi, u n baba u koo bəkura.

²⁹ Yera win yem wīi bi, bu yōra migum migum, ma u gia win wasi sɔə ma u bəkurawa. ³⁰ Ma Yesu tuba mii mii ma win dam mu səmburu kua. Ma u sīira tən wərun suunu sɔə u nɛɛ, wara nɛn yaberu baba.

³¹ Win bwāaba nùn wisa ba nɛɛ, a tən wəru mɛerio ge ga nun mən̄si. Miya a maa bikiamə wara nun baba?

³² U mɛera u ka sikerena u ka wa wi u ye kua.

³³ Ma kurə wi, u diirimə ka nandabu, ma u na u

kpuna win wuswaaɔ yèn sɔ̃ u yɛ̃ ye n koorā wi sɔ̃. Ma u nùn win garin dee dee sɔ̃wa. ³⁴ Ma Yesu nùn sɔ̃wa u nɛɛ, bii kurɔbu, wunen naanɛ dokebu nun bekia. A doo ka alafia, kpa a n bwāa do.

³⁵ Sanam mɛ Yesu u gari yi gerumɔ gaba na saa Yarusi wirugii win yɛnun di, ma ba wirugii wi sɔ̃wa ma win bii u sariru kua. Mban sɔ̃na u maa yinni baasimɔ.

³⁶ Adama Yesu u n̄ ben gari swaa sue, ma u mennɔ yerun wirugii wi sɔ̃wa u nɛɛ, a ku berum ko, a gesi naanɛ dokeo.

³⁷ U n̄ dere goo u nùn ȳsiri ma n kun mɔ Piɛɛ ka Yakɔbu ka Ȳakɔbun wɔnɔ Yohanu. ³⁸ Ye ba tura mennɔ yerun wirugii win yenuɔ, Yesu u tɔn dabiru wa ba wure bakanu mɔ, ba sumɔ ba kuuki mɔ. ³⁹ Sanam mɛ u dua dirɔ u bu bikia u nɛɛ, mban sɔ̃na i sumɔ, i wure mɛ. Wɔndia wi, u n̄ gu u dɔwa.

⁴⁰ Ma ba nùn yaakorū mɔ. Adama ye u be kpuro yara u kpa, u dera wɔndia win tundo ka win mero ka be ba wāa ka wi sannu ba dua ka wi, mi wɔndia wi, u kpī. ⁴¹ U wɔndia win n̄mu nenua, ma u nùn sɔ̃wa u nɛɛ, talita kum. Yen tubusiana, wɔndia wunɛ, na nun sɔ̃mɔ, a seewo.

⁴² Ma yande wɔndia wi, u seewa u s̄imɔ, domi w̄ɔ wɔkura yirugiiwa. Biti bu mwa sere n banda. ⁴³ Yesu u bu sɔ̃wa u sire u nɛɛ, bu ku raa de goo u nɔ. Ma u nɛɛ, bu wɔndia wi d̄ianu w̄ɛyɔ u di.

6

Nasaretigiba kun Yesu wure

(I maa m̄erio Mateu 13:53-58, Luku 4:16-30)

¹ Yesu u doona min di u da win tiin wuuɔ, ma win bwāaba ka nùn da. ² Ye n kua t̄ɔ w̄ɛrarugiru

u Gusunən garin keu sōsim wəri mənno yerə. Tən dabi te ta nūn swaa daki, biti bu mwa. Ma ba mē, man diya u yenin bweseru waama. Bwisi yirən bwesera ba nūn kā. Aməna u ka səm damgii ninin bweseru mē. ³ N n̄ dāa dāko wi mini? Maarin bii? Yakəbu ka Yosəfu ka Yudu ka Siməəban məə? N n̄ bεε ka win sesuba sa wāa mini sannu?

Yeniban sōna ba n̄ nūn naanε doke. ⁴ Ma Yesu u bu sōwa u nεε, gam sari mi Gusunən səmə ku ra n bεε mə ma n kun mə win tiin temə ka win təmbun suunu səə ka win yenuə.

⁵ Yesu u n̄ kpīa u səm damgiru garu kue mi, ma n kun mə ye u barəbu gabu nəma səndi u ka bu bekia.

⁶ Ma u biti kua gem gem ben naanε doke sarirun sē.

*Yesu u bwāabu wəkura yiru gəra yiru yiru
(I maa mεerio Mateu 10:5-15, Luku 9:1-6)*

Yen biru Yesu u baru kpaanu daamə, u Gusunən garin keu sōsimə. ⁷ Ma u wəkura yiru ye soka u bu gərimə yiru yiru. U bu dam kā wεəkunun wəllə, ⁸ ma u bu yiire bu ku gāanu kusenu ko sanum sē ma n kun mə dēki. Bu ku dīanu sua, n̄ kun mε bəəru, n̄ kun mε gobi yansurəru səə. ⁹ U nεε bu salubata dokeo adama bu ku yaberu yiruse sua.

¹⁰ Ma u bu sōwa u nεε, i n̄ wuu gagu dua, i koowo yenu teun səbu sere i ka wuu ge yari. ¹¹ Bā kun bεε dam koosie gam, ma ba kun bεen gari swaa daki, i n̄ doonə i bεen naasun tua bu kpareo. Yeniwa n̄ ko n̄ sāa seeda ye ya bu taare wεemə.

¹² Yera bwāa be, ba doona, ba waasu mē ba gerumə təmbu bu ben gōrusu gəsio toranun di. ¹³ Ma ba wεəku dabinu giramə, ba maa barə dabinu gum tāremə ba bu bekiamə.

Yohanu Batemu kowon gəə

(I maa mεerio Mateu 14:1-12, Luku 9:7-9)

¹⁴ N wee, sunə Herodu u nua ye gəro be, ba kua, domi Yesun yīsira yara. Ma ba nεε, Yohanu Batemu kowowa seewa gərin di. Yen sōna u dam mə u ka maamaaki mə.

¹⁵ Gaba nεε, Eliwa.

Ma gaba maa nεε, u sāawa Gusunən səmə nge win səmə yerukobu.

¹⁶ Adama ye Herodu u ye nua, u nεε, Yohanuwa wìn wiru u dera ba bura, wiya u seewa gərin di.

¹⁷⁻¹⁹ N deema Herodu wi, u raa win wənə Filipun kurə Herodia sua kurə, ma Yohanu u nùn sōwa ma n n ka nùn weenε u win wənən kurə yenu doke. Yen sōna Herodia u Yohanun məru neni, u kī u nùn go ma u kpana. Adama Herodu u dera ba Yohanu mwa ba pirisəm doke u ka Herodian gəru yemiasia. ²⁰ Domi Herodu u Yohanun bεεε yē. U yē ma Yohanu sāa tən geo wìn wāaru ta dεere, ma u nùn berua u ku wahala wa. U ra kā u Yohanun gari swaa daki baa mε gari yi u ra nə, yi ra win laakari seeye.

²¹ Dəma te Herodu u dim bakam kua u ka win maru tōru yaaya, u tənwerobu ka tabu wirugibu ka Galilen gobigibu soka. Dəma teya sanam Herodia naawa. ²² Ye win bii tən kurə yaabu dua u yawa, n Herodu ka win səbu dore. Ma Herodu u wəndia wi sōwa u nεε, a man bikio ye a kī, kon nun ye kē. ²³ Yen biru u gerua ka bōri u nεε, ye a bikia kpuro kon nun kē, baa n n nən tem bənun na.

²⁴ Ma wəndia wi, u yara u da u win mero bikia mba n weenε u sunə bikia.

Ma mero u nùn sōwa u nεε, u Yohanu Batemu kowon wiru bikio.

²⁵ Yande wəndia wi, u wura ka sendaru sunən mi, ma u nùn sɔ̀wə u nɛɛ, na kɪ a man Yohanu Batemu kowon wiru kē tēn tē perenti sɔ̀.

²⁶ Baa mɛ sunə win nukura sankira gem gem, ka mɛ, win bōri ka win sɔ̀bun sɔ̀, u n̄ kɪ u nùn yinari.

²⁷ Ma u win kiruku turo gɔ̀ra ka wooda u ka Yohanu Batemu kowon wiru na. Ma kiruku u da u Yohanun wiru bura pirisəm dirɔ̀, ²⁸ ma u ka wii te na perenti sɔ̀ u wəndia wi wē, ma wəndia maa sua u win mero wē. ²⁹ Ye Yohanun bwāaba gari yi nua, ba da ba win goru sua ba sikua.

Yesu u tɔ̀mbu nɔ̀rɔ̀bun

suba nɔ̀ɔ̀bu diisia

(I maa mɛɛrio Mateu 14:13-21, Luku 9:10-17, Yohanu 6:1-14)

³⁰ Gɔ̀ro be, ba wurama Yesun mi, ma ba nùn saaria kpuro ye ba kua, ka yèn keu ba sɔ̀si. ³¹ Ma tən dabira naamə ben mi ta wemə sere wi ka win bwāaba fɛɛ bia bu di. Yen sɔ̀na u bu sɔ̀wə u nɛɛ, i na su tii kara su da gɔ̀baburu gia i wēra fiiko.

³² Ma ba goo nimkuu dua ba doona gɔ̀baburu gia, wi ka win bwāabu. ³³ Adama tən dabira wa ba doonə, ma ba bu tuba. Yen sɔ̀na tɔ̀mba gɔ̀bia ba duki da wusu kpuron di mi Yesu ka win bwāaba dɔ̀.

³⁴ Ye Yesu u yara goon di u tən wəru guna wa, ma u yen wənwəndu wa yèn sɔ̀ ba sɔ̀a nge yāanu ni nu kun kparo mə. Ma u bu gāa dabinu keu sɔ̀sim wəri.

³⁵ Ye sɔ̀ yāara win bwāaba nùn susi ba nɛɛ, yam mi gɔ̀babura, sɔ̀o wee maa yāara. ³⁶ A de tən be, bu da baru kpaanə ka wuu si su wāa turuku bu dwe ye ba koo di.

³⁷ Adama u bu sɔ̀wə u nɛɛ, i bu dīanu wēɛyɔ̀ bɛɛn tii.

Ba nùn bikia ba nεε, a kī su sōo goobun (200) sōmburun gobi sua su da su ka p̄εε dwe kpa su bu w̄ε bu di?

³⁸ Ma Yesu u bu bikia u nεε, p̄εε nyewa i mō. I doo i wa.

Ye ba wa ba nεε, p̄εε nōabuwa ka maa sw̄εε yiru.

³⁹ Ma u win bwāabu yiire bu tōn be sinasia wuu wuuka yaka bekusu sōo. ⁴⁰ Ma ba sina wuu wuuka gam wunōbu (100), gam weeraakuru. ⁴¹ Yera Yesu u p̄εε nōabu ye sua ka sw̄εε yiru ye, ma u win nōni sua wōllō u Gusunō siara. Ma u p̄εε ye murura u win bwāabu w̄εmō bu tōn be yabua. U maa sw̄εε yi bōnu kua tōmbu kpuro bu ka wa. ⁴² Ma be kpuro ba di ba deba. ⁴³ Ma win bwāaba p̄εε ka sw̄εε sukum gura ye tōmba di n tiara ma n yiba birenu wōkura yiru sōo. ⁴⁴ Be ba p̄εε ye di sōo, tōn durōbun geera tura nōrōbun suba nōabu (5.000).

Yesu u s̄imō nim wōllō

(I maa m̄εrio Mateu 14:22-33, Yohanu 6:15-21)

⁴⁵ Ye ba kpa yande, Yesu u win bwāabu sōowa bu goo nimkuu duo bu nùn gbiya guru giō Besaida gia kpa win tii u n tōn be yarinasiama. ⁴⁶ Ye u tōn be nōo kana u kpa, u doona guurun bera gia u ka kanaru ko. ⁴⁷ Sanam m̄ε yam t̄ira bwāa be, ba wāa goo nimkuu sōo daa burerun suunuō, ma Yesu tia wi turo guruō. ⁴⁸ U wa ma ben sesera kun maa nim muramō yèn s̄ō woo damguu ga ka bu yinnamō. Sanam m̄ε yam s̄aram dōo, ma u bu turuku kooma u s̄imō nim wōllō u kī u bu gbiiri. ⁴⁹ Adama ye ba nùn wa u s̄imō nim wōllō ba tamaa siiniwa, ma ba nōogiru sua, ⁵⁰ domi be kpuro ba nùn waamō ma ba nanda. Ma yande Yesu ka bu gari kua u nεε, nεna, i de b̄εen laakari yu wurama, i ku nanda.

⁵¹ Ma u dua ben goo sɔɔ ma woo ga mari. Yera biti bu mwa n banda, ⁵² domi pɛɛ yen sɔm maamaakigira kun bu yeeri ben laakari sarirun sɔ.

*Yesu u barɔbu bekia Genesaretin temɔ
(I maa mɛrio Mateu 14:34-36)*

⁵³ Sanam mɛ ba tɔbura ba kpa, ba tura Genesaretin temɔ, ma ba gooru girari. ⁵⁴ Ye ba yara goon di, migum migum tɔmba Yesu tuba. ⁵⁵ Yera tem mɛn tɔmbu kpuro ba duki daamɔ ma ba ka ben barɔbu naamɔ baama kpuron di Yesun mi, mi ba gesi nua u wɔa. ⁵⁶ Yam kpuro mi Yesu u da, baru kpaanɔ ka wuu marosɔ ka gberu kpaanɛba sɔɔ ba ra ka barɔbu nɛwa ben yaaraɔ kpa bu nɔn kana u de bu gesi win yaberun swaa bua baba. Be ba maa ye baba kpuro ba bekura.

7

*Sikadoban deema
(I maa mɛrio Mateu 15:1-9)*

¹ N wee, Falisiba ka wooda yɛrobu gabu be ba na Yerusalemun di, ba mɛnna Yesun mi. ² Ba wa win bwɔabu gabu ba dimɔ ka nɔm gbeba, ba n̄ niɛ.

³ N deema Falisiba ka maa Yuuba be ba tie ba ben sikadoban deema swɔi. Bɔ kun niɛ wasa wasa ba ku ra gɔanu di. ⁴ Mɛya maa, bɔ n yara ba wurama tɔwɔn di, bɔ kun wobura ba ku ra di. Gɔa dabina ba ra maa ko ni nu sɔa ben deema nge nɔrin teabu, ka wekenu, ka maa gbɛa ye ba kua ka sii gandu.

⁵ Yen sɔna Falisiba ka wooda yɛrobu ba Yesu bikia ba nɛɛ, mban sɔna wunɛn bwɔaba ku ra sikadoban deema swɔi. Mban sɔna ba ra di ka nɔm gbeba.

⁶ Ma Yesu u bu wisa u nɛɛ, Esai u raa Gusunɔn gari gerua sɔa sɔa bɛɛ murafitiban sɔ sanam mɛ u yorua,

“Gusunɔ u nɛɛ,
 bwese teni ta man bɛɛɛ wɛɛmɔ ka nɔɔ.
 Adama ten gɔru ga ka man toma.

⁷ Kama ta man sãamɔ.

Domi tɔmbun woodawa ya kua ben sɔɔsiru.”

⁸ Ma Yesu u nɛɛ, i Gusunɔn wooda derimɔ, ma i tɔmbun komanu swĩi.

⁹ U maa bu sɔɔwa u nɛɛ, anna a bwisi wa, ma i Gusunɔn wooda yina ma i bɛɛn deema swĩi.

¹⁰ Domi Mɔwisi u gerua u nɛɛ, “A wunen tundo ka wunen mero bɛɛɛ wɛɛyɔ.” Ma u kram nɛɛ, “Wi u win tundo n̄ kun mɛ win mero kɔsa gerusi, ba koo yɛro gowa.” ¹¹ Adama bɛɛ i gerumɔ ma goo ù n win tundo n̄ kun mɛ win mero sɔɔwa u nɛɛ, win dukia ye u koo kpĩ u ka n̄n somi, koobaniwa, yen tubusiana ya kua Gusunɔgia, ¹² n̄ n̄ maa weenɛ yɛro wi, u win tundo n̄ kun mɛ win mero somi. ¹³ Nge mɛya i Gusunɔn gari tɛɛsimɔ ma i bɛɛn deema swĩi ye ba bɛɛ deria. I maa gãa dabinu ganu m̀ ni nu ka ye weenɛ.

Ye ya tɔnu m̀ disigii

(I maa mɛɛrio Mateu 15:10-20)

¹⁴ Ma Yesu u kram tɔn wɔru soka win mi, ma u bu sɔɔwa u nɛɛ, i man swaa dakio bɛɛ kpuro i nɔ. ¹⁵ Gãa tɔkinu sari ni nu dumɔ tɔnu sɔɔ ni nu koo kpĩ nu n̄n ko disigii. Adama gãa ni nu yarimɔ tɔnu sɔɔn di, niya nu n̄n m̀ disigii. [¹⁶ Goo ù n swaa mɔ u ka nɔ, u nɔwɔ.]

¹⁷ Sanam mɛ u tɔn wɔru guna ye deri u dua yɛnuɔ, win bwãaba n̄n m̄n ten tubusianu bikia. ¹⁸ U bu sɔɔwa u nɛɛ, bɛɛn tii i maa sãa bwisi sarirugibu? I n̄ tuba ma gãa tɔkinu ni nu dumɔ tɔnu sɔɔ nu n̄ kpɛ

nu nùn ko disigii? ¹⁹ Domi dīanu kun dumə win gōru səə ma n kun mə win nukurə, kpa nu kam ko.

Nge mɛya Yesu u bu sōsimə ma dīanu kpurowa nu dɛɛre.

²⁰⁻²¹ Ma u nɛɛ, gāa ni nu yarimə tənun gōrun di niya nu nùn m̀ò disigii. Niya bwisiku kōsunu ka kōə mɛnnabu tantanaru səə ka gbena ka tən goobu (200) ²² ka sakararu ka kōdɛ ka nuku kōsuru ka taki ka kom bɛrɛtɛkɛ ka nɔnu ka tən sankubu ka tii suabu ka atafiiru. ²³ Gāa kōsu ni kpuro nu yariməwa tɔnu səən di ma nu yēro m̀ò disigii.

*Kurə səə goo u Yesu naanɛ doke
(I maa mɛrio Mateu 15:21-28)*

²⁴ Ma Yesu u swaa wəri u doona Tirin tem gia. U dua yɛnu gagu səə, u n̄ kī goo u n yē adama u n̄ kpīa u kuke. ²⁵ Ma kurə goo w̄in bii tən kurə sāa wɛrɛkunugii, u nua ba Yesun gari m̀ò, ma u na u kpuna win wuswaaə. ²⁶ Kurə wi, u sāawa Gɛrɛki wi ba mara Fenisiə, Sirin tem səə. U Yesu kanamə u nùn win biin wɛrɛku gira. ²⁷ Adama Yesu nùn sōwa u nɛɛ, n weenɛ bu gina bibu dīanu wɛ, domi n n̄ wā bu bibun dīanu sua bu bōnu kōwa.

²⁸ Ma u Yesu wisa u nɛɛ, mɛya Yinni, adama baa bōə binu nu ra bibun dīa buri dɔbiri tabulun kəkərə.

²⁹ Yesu u nùn sōwa u nɛɛ, wisi bin s̄, a wio. Wɛrɛku ge, ga wunɛn bii doonari.

³⁰ Ye u tura yɛnuə u deema bii wi, u kpī kpin yerə, wɛrɛku ge, ga nùn doonari.

Yesu u durə soso goo bɛkia

³¹ Yen biru Yesu u gəsirama Tirin tem di u dəə Galilen daa bureru gia. Nge mɛ u dəə u Sidonin tem ka tem mɛ ba m̀ò Wusu wəkuru bukiana. ³² Yera

gaba ka soso goo na win mi, wi u ku ra kpī u gari ko sãa sãa. Ma ba Yesu kana u nùn nōma sãndi u bekia. ³³ U ka nùn da bee tia mi n ka tòn wōru toma, ma u win niki binu doke soso win swasu sɔɔ. Ma u yãatam sia u ka win yara baba. ³⁴ Ma Yesu u nōni sua wǎllɔ, u wom mwε, ma u nεε, Efata, yen tubusiana swasu su wukiaro.

³⁵ Mii mii ma durɔ win swasu wukiara, win yara dɛnda, ma u gari kobu wōri dee dee. ³⁶ Yesu bu yiire bu ku raa goo sɔ adama nge mε u bu sɔmɔ kpeetim sari, mεya ba maa gerumɔ kpeetim sari. ³⁷ Ma biti baka bu mwa n banda ma ba gerumɔ ba mɔ, ye u mɔ kpuro gãa burana. U mam derimɔ sosoba gari nɔmɔ. Be ba ku ra raa maa gere, ba gerumɔ.

8

Yesu u tɔmbu nɔrɔbun

suba nne diisia

(I maa mεriɔ Mateu 15:32-39)

¹ Sanam dɔɔ sanam wee, tòn wōru guna ya kpam menna win mi. N deema ba ñ mɔ ye ba koo di. Yera Yesu u win bwãabu soka u nεε, ² tòn wōru gen wɔnwɔnda man mɔ domi yen sɔɔ ita wee mìn di ba ka man wãa. Ba ñ maa gãanu mɔ ni ba koo di. ³ Nà n maa nεε bu wio, ba kun gãanu di ba koo wōruku swaa sɔɔ, domi mìn di ben gaba na, n toma.

⁴ Ma win bwãaba nùn bikia ba nεε, mana sa ko pɛε wa gbabu teni sɔɔ ye ya koo tòn beni debia.

⁵ Yesu bu bikia u nεε, pɛε nyewa i mɔ.

Ma ba nεε, nɔɔba yiru.

⁶ Yera u tòn wōru ge sɔɔwa gu sinɔ temɔ. Ma u pɛε nɔɔba yiru ye sua, u Gusunɔ siara, ma u ye murura u win bwãabu wɛ bu tòn be yabua. Ma ba ye tòn

wǎru ge bǎnu kua. ⁷ Ba maa swǎε piiminu ganu mǎ. Ma Yesu u Gusunǎ siara nin sǎ, ma u win bwǎabu sǎwa bu maa ni tǎn be yabuo. ⁸ Ba di ba deba. Ma bwǎaba sukum mε n tie gura ma n yiba birenu nǎba yiru sǎ. ⁹ Tǎn ben geera tura nge nǎrǎbun suba nnε (4.000). Yen biru Yesu u bu yarinasia. ¹⁰ Mii mii wi ka win bwǎabu ba goo nimkuu dua ba da tem gam gia mε ba ra soku Damanuta.

Falisiba ba yǎreru bikiamǎ
(*I maa mεrio Mateu 16:1-4*)

¹¹ Miya Falisi gaba na Yesun mi, ma ba ka nǎn sikirinǎ wǎri. Ba nǎn bikia u bu sǎsi ka yǎreru ma win dam weewa wǎllun di. Ba gerua mε bu ka win laakari mεeri. ¹² Yera u wom mwε ma u bu bikia u nεε, mban sǎna tǎn tǎn beni ba yǎreru bikiamǎ. Ka geema, na bεε sǎmǎ, yǎreru garu sari te ba koo bu sǎsi.

¹³ Ma u bu deri, u kpam goo nimkuu dua u ka tǎbura guru gia.

Falisiban pǎε seeyatia ka Herodugia
(*I maa mεrio Mateu 16:5-12*)

¹⁴ Bwǎa be, ba duari bu pǎε kusenu ko. Tia tǎnawa ba mǎ goo nimkuu sǎ. ¹⁵ Yesu bu yiire u nεε, i bεen tii laakari koowo kpa i n Falisiban pǎε seeyatia geri ka maa Herodugia.

¹⁶ Ma ba gerunamǎ ben tii tiine sǎ ba nεε, yǎn sǎ ba nǎ pǎε mǎ yen sǎna u gerua mε.

¹⁷ Yesu u tuba ye ba gerunamǎ ma u nεε, mban sǎna i gerumǎ i nεε, yǎn sǎ i nǎ pǎε mǎ yen sǎna. I nǎ gie? N nǎ bεε yeeri gina? Bεε swaa taoba rǎ? ¹⁸ I nǎ nǎni mǎ rǎ? I ku ra yam wa? I nǎ swasu mǎ? I ku ra gari nǎ? I nǎ yaaye ¹⁹ dǎma te na pǎε nǎbu murura

tambu nərəbun suba nəəbun (5.000) sɔ̃? Birenu nye sɔ̃ra i gure ye ba di n tia.

Ba nùn wisa ba nɛɛ, wəkura yiru.

²⁰ Yesu u kpam bu bikia u nɛɛ, ye na pɛɛ nəəba yiru murura tambu nərəbun suba nnɛn (4.000) sɔ̃, birenu nye sɔ̃ra i gure ye ba di n tia.

Ba nɛɛ, nəəba yiru.

²¹ Ma u nɛɛ, n n̄ bɛɛ yeeri ka tɛ̃?

Yesu u wɔ̃ko bɛkia Bɛsaidə

²² Sanam mɛ ba tura wuu ge ba ra soku Bɛsaidə, tambu gaba ka wɔ̃ko goo na Yesun mi ma ba nùn kana u nùn baba. ²³ U wɔ̃ko win nɔ̃ma nɛnuə u ka da wuun biruə. Yen biru u yāatam sie win nɔ̃niə ma u yi nɔ̃ma sɔ̃ndi u nɛɛ, a gāanu waamə?

²⁴ Durə wi, u nɔ̃ni wukia u nɛɛ, na tambu waamə. Ba ka dānu weenɛ ba s̄imə.

²⁵ Ma Yesu kpam win nɔ̃ma sɔ̃ndi wɔ̃ko win nɔ̃ni wəllə. Ye u yāatem nɔ̃ni girari, u bɛkura ma u kpuro waamə s̄a s̄a. ²⁶ Yesu nùn sɔ̃wa u wio, u ku maa wura wuu nukurə.

Piɛ nɛɛ Yesu u s̄awa wi Gusunə u gɔ̃sa

(I maa mɛrio Mateu 16:13-20, Luku 9:18-21)

²⁷ Sanam mɛya Yesu u doona ka win bwāabu Sesare, Filipin tem gia. Ma swaa sɔ̃ u win bwāabu bikia u nɛɛ, na nɛɛ ya? Wara tamba gerumə na s̄a.

²⁸ Ba nɛɛ, gaba gerumə Yohanu Batemu kowowa, gaba maa gerumə Eliwa, ma gaba kpam gerumə a s̄awa Gusunən sɔ̃mɔ̃bun turo. ²⁹ Ma u bu bikia u nɛɛ, to, bɛɛ maa ni, aməna bɛɛn tii i gerumə.

Piɛ nùn wisa u nɛɛ, a s̄awa Kirisi wi.

³⁰ Yera Yesu u bu gerusi u nɛɛ, bu ku raa ye goo sɔ̃.

² Sõõ nɔɔba tian biru, Yesu u ka Piεε ka Yakɔbu ka Yohanu da bee tia, ma u bu kpara u ka da guu bakaru garun wɔllɔ be tɔna. Nge mε ba nùn mεεra ba wa win wasi gɔsia tuki. ³ Win yānu maa ballimɔ gem gem ma nu burura fem fem. Goo sari handunia mi, wi u koo kpī u bekuru tea tu burura nge mɛn bweseru. ⁴ Yen biru Eli ka Mɔwisi ba bu kurema ba ka Yesu gari mɔ. ⁵ Ma Piεε u Yesu sɔɔwa u nεε, Yinni, n wā sa n wāa mini. A de su kunu ita ko, teeru wunεguru, teeru Mɔwisiguru, teeru maa Eliguru.

⁶ U yeni gerua yèn sɔ u n̄ yē ye u koo gere, domi ba nanda gem gem. ⁷ Ma guru wira na ta bu wukiri, ma ba nɔɔ gagu nua guru wii ten min di ga nεε, winiwa nɛn Bii kīnasi, i wigii swaa dakio.

⁸ Mii mii ye bwāa be, ba mεεra ba ka sikerena, ba n̄ maa goo wa ma n kun mɔ Yesu turo ka be.

⁹ Nge mε ba sarɔ guurun di, Yesu u bu yiire bu ku goo sɔ ye ba wa sere Tɔnun Bii u ka se saa gɔrin di.

¹⁰ Ba kua ye u bu yiire adama ba bikianamɔ ben tii tiine sɔɔ ba nεε, mba seebu gɔrin din tubusianu.

¹¹ Ma ba nùn bikia ba nεε, mban sɔna wooda yēroba gerumɔ ma Eliwa koo gbi u na.

¹² U bu wisa u nεε, mɛya Eliwa koo gbi u na u baayere kpuro wesia nge mε ya raa sāa. N n mɛn na, mban sɔna Gusunɔn gari maa Tɔnun Biin gari gerumɔ yi nεε, u n̄ koo ko u kun nɔni sɔɔre gem gem, kpa bu nùn gem. ¹³ Adama na bεε sɔɔmɔ, Eli u na kɔ ma ba nùn kua nge mε ba kī, nge mε Gusunɔn gari yi win gari gerumɔ.

*Yesu u bii wi wεεku ga wāasi bekia
(I maa mεerio Mateu 17:14-21, Luku 9:37-43a)*

14 Sanam mε ba wurama bwāa be ba tien mi, ba tən wəru wa ga bu sikerenε, ma wooda yēroba ka bu sikirinamə. 15 Ye tən be kpuro ba Yesu wa, ba biti soora too too, ma ba duki daamə win mi bu ka nùn təbiri. 16 Ma u win bwāabu bikia u nεε, mban sikirinəwa i mə bεε ka be.

17 Tən wəru ge səən di goo u nùn wisa u nεε, yinni, na ka nun nən bii naawawa yèn s̄ u wεreku mə ge ga yinamə u gari gere. 18 Baama mi ga nùn seeri ga ra nùn surewa temə, kpa u yāatam pəkeru yari u n donnu temmə kpa u bemi. Na maa wunen bwāabu kana bu gu gira adama ba kpana.

19 Ma Yesu u bu wisa u nεε, bεε tən naanε doke sarirugibu, sere saa yerà ko na n ka bεε wāa. Sere domma ko na n ka bεε temanε. I ka man bii wi naawa mini.

20 Ma ba ka nùn da win mi. Ye wεreku ge, ga Yesu wa, yande, ga bii wi sura temə ka dam u bindimə ma u yāatam pəkeru yarimə. 21 Yesu bii win baa bikia u nεε, saa domman diya yeni ya nùn deema.

Ma u nεε, saa win birun diya. 22 Kiri kiri ga ra nùn sure d̄ə s̄ə, n̄ kun mε nim s̄ə, kpa ga n kī gu nùn kam koosia. Adama à n kaa kpī a gāanu ko, a bεsən wənwəndu waawo, kpa a sun faaba ko.

23 Ma Yesu u nùn s̄əwa u nεε, a nεε, nà n kon kpī ro! Wi u naanε doke, kpuro n koo nùn kooro.

24 Ma bii win baa u n̄əgiri sua u nεε, na naanε doke, a man somiə kpa nən naanε dokebu bu sosi.

25 Ye Yesu wa ma tən wəru ga duki naamə ga mennamə u wεreku ge gerusi u nεε, wεreku wunε, wunε wi a ra tən ko soso kpa u kpana u gari gere, a bii wi doonario, a ku ra maa wuramε win mi.

26 Yera ga bii wi sura ka dam, ma ga kuuki m̀ ga ka doonə. Ma bii wi, u kua nge goru sere tən dabira m̀, u guwa. 27 Adama Yesu u win nəmu nenua u seeya, ma u yōra.

28 Sanam mε Yesu u dua yenuə tən tuko goo kun maa ka bu wāa, win bwāaba ǹn bikia ba nεε, mban sōna be, ba kpāna bu wεreku ge gira.

29 Ma u bu sōwa u nεε, wεreku genin bwesera ku ra doone ma n kun mə ka kanaru.

Yesu u kpam win gəə

ka win seebun gari m̀

(I maa mεerio Mateu 17:22-23, Luku 9:43b-45)

30 Yen biru ba doona min di, ma ba Galilen tem bukiana. N deema u n̄ kī goo u n yē mi u wāa, 31 domi u win bwāabu sōmə u m̀, ba koo Tənun Bii tambu nəmu səndia bu ǹn go, adama sō itase u koo se gorin di.

32 Ye u gerua mi, ya n̄ bu yeeri. Ma ba berum m̀ bu ka ǹn yen tubusianu bikia.

Wara gisonkoru bo

(I maa mεerio Mateu 18:1-5, Luku 9:46-48)

33 Ma ba tura Kapenamə. Saa ye u wāa yenuə u bu bikia u nεε, mba ba sikirinəmə swaa səə.

34 Adama ba mari sō yèn s̄ swaa səə ba sikirinaməwa ba n ka yē ben suunu səə wi u bo.

35 Ma u sina u wəkura yiru ye soka u bu sōwa u nεε, goo u n̄ kī u ko be kpuron wirugii, u koowo be kpuron biruko ka be kpuron səmə.

36 Yera u bii piibu gagu nəmu nenua u ka na ben suunu səə. U ǹn sua ma u bu sōwa u nεε, 37 baawure wi u bii winin bweseru wura nən yīsirun s̄, nena u wura. Baawure wi u maa man

wura, n ñ ne turo u wura, u maa wi u man gərima wurawa.

*Wi u kun ka sun yiberε tεeru neni, beSegiiwa
(I maa mεerio Luku 9:49-50)*

³⁸ Yohanu nùn sɔwa u neε, Yinni sa goo wa u weεkunu giramɔ ka wunen yĩsiru, ma sa nùn yinari yèn sɔ u ñ nun swĩ ka beεε sannu.

³⁹ Adama Yesu u neε, i ku yεro yinari, domi goo sari wi u koo maamaaki ko ka nen yĩsiru, ù n kpa u n yande nen kɔsa gerumɔ. ⁴⁰ Domi wi u kun ka sun yiberε tεeru neni beSegiiwa. ⁴¹ Ka geema, na beε sɔmɔ, baawure wi u beε nim kã i nɔra yèn sɔ i sãa Kirisigibu yεro u koo win are wa.

*Torarun baberu
(I maa mεerio Mateu 18:6-9, Luku 17:1-2)*

⁴² Adama baawure wi u bii piimii ni nu man naane doke min teu torasia, n sanɔ bu nùn neeru gbinisia win wĩrɔ, kpa bu nùn kpεε nim wɔku sɔɔ. ⁴³⁻⁴⁶ N n men na, wunen nɔmu ñ kun me wunen nɔɔ teu gà n nun torasia a gu buro. N sanɔ bo a ka nɔm teu ñ kun me naa teesu wãaru wa te ta ku ra kpe, n kere a n nɔma yiru ka naasu yiru mɔ kpa bu nun kpεε dɔɔ sɔɔ [mi kɔkɔ ni nu ko n ben wasi dimɔ nu ñ gbimɔ, ka mi dɔɔ kun gbimɔ.] ⁴⁷ N n maa wunen nɔnun na, ga nun torasia a gu wɔwɔ. N sanɔ a n nɔnu teu mɔ a ka da mi Gusunɔ u bandu swĩ ka sere a n nɔni yiru mɔ kpa bu nun kpεε dɔɔ sɔɔ, ⁴⁸ mi kɔkɔ ni nu ko n ben wasi dimɔ nu ñ gbimɔ ka mi dɔɔ kun gbimɔ. ⁴⁹ Domi ba koo baawure dɔɔ wisi nge me ba ra bɔru yεke dīanu wɔllɔ.

⁵⁰ Bɔru * gãa geena, adama bɔru tà n nɔɔ gu, ka

---

* **9:50** bɔru - Bɔɔ te ba ka yã mini ta ka bɔɔ swãaru weene. Ta koo kpĩ tu nɔɔ gbi.

m̄ba ba koo kpam tu dorasia. I n b̄aru m̄a b̄een tii s̄o, kpa i n n̄o n̄e b̄een tii tiine s̄o.

10

Yesu u yinanaan gari m̄

(I maa m̄erio Mateu 19:1-12, Luku 16:18)

¹ Yen biru Yesu doona min di u da Yudean tem̄o ka Yuudenin guru. T̄on w̄aru guna kpam m̄enna win mi. Nge m̄e win d̄o n̄e u kpam bu Gusun̄n garin keu s̄o sim̄o.

² Falisi gaba na win mi bu ka win laakari m̄eri. Ba n̄n b̄ikia ba n̄e, wooda ya koo wura t̄onu u win kur̄o yina?

³ U bu wisa u n̄e, wooda yer̄a M̄owisi u b̄e w̄e.

⁴ Ba n̄e, u n̄ewa dur̄o u yinanaan tireru yore kpa u de win kur̄o u doona.

⁵ Ma Yesu bu s̄o wa u n̄e, b̄een woo b̄abunun s̄na M̄owisi u b̄e wooda ye yorua. ⁶ Adama sanam m̄e Gusun̄o u handunia taka kua u t̄ambu taka kuawa dur̄o ka kur̄o. ⁷ Yen s̄na dur̄o u koo win tundo ka win m̄ero deri kpa wi ka win kur̄o ba n manine, ⁸ kpa be yiru kpuro bu ko wasi tee. Nge m̄eya, ba ñ maa s̄a t̄ambu yiru ma n kun m̄o t̄n turo. ⁹ N n̄ men na, t̄onu u ku maa karana ye Gusun̄o u m̄enna.

¹⁰ Sanam m̄e Yesu ka win bw̄abu ba wura yenu, ba n̄n gari yin tubusianu b̄ikia. ¹¹ Ma u bu s̄o wa u n̄e, baawure wi u win kur̄o yina ma u kpao sua, u sakararu kuawa. ¹² Kur̄o goo ù n maa win dur̄o yina ma u kpao sua, sakarara u kua.

Yesu u bibu kanaru kua

(I maa m̄erio Mateu 19:13-15, Luku 18:15-17)

13 Yera tamba ka bibu na win mi u ka bu baba. Adama win bwāaba bu gerusi. 14 Ye Yesu wa ye ba m̀ u m̀ru bara, ma u bu s̄wa u n̄, i bibu derio bu na n̄n mi, i ku bu yinari, domi Gusun̄ u bandu sw̄i t̄mbun s̄ be ba s̄a nge bibu. 15 Ka geema na b̄ s̄m̄, baawure wi u kun ban te Gusun̄ u sw̄i wure nge m̄ bii yākabu ga ra gen m̄w̄bu wure, u n̄ kp̄ u n̄ s̄a ban tegii.

16 Yera u bibu sua, u ben baawure n̄ma s̄ndi, ma u bu domaru kua.

Gobigii goon gari

(I maa m̄erio Mateu 19:16-30, Luku 18:18-30)

17 N wee, ye Yesu u kpam swaa w̄ri u doon̄, dur̄ goo duka da win mi u yiira win wuswaa u n̄, yinni, a s̄awa t̄n geo, mba kon ko n̄ ka w̄aru te ta ku ra kpe wa.

18 Ma Yesu n̄n bikia u n̄, mban s̄na a man sokum̄ t̄n geo. Goo sari wi u s̄a geo, ma n̄ kun Gusun̄ turo. 19 N n̄ a wooda ȳ r̄ ye ya gerum̄, “I ku t̄nu go. I ku sakararu ko. I ku gbeni. I ku goo gari mani. I ku goo taki di. I b̄en tundo ka m̄ro b̄ere w̄eȳ.”

20 Ma u n̄, yinni, wooda yeni kpurowa na sw̄i n̄n birun di.

21 Yera Yesu u n̄ m̄era u n̄n k̄a ma u n̄, ḡa teena nu nun tie. A doo a d̄ra kpuro ye a m̄ kpa a yen gobi s̄arobu b̄nu kua. A n̄ kua m̄, kaa n̄ dukia m̄ Gusun̄n mi. Yen biru kpa a na a man sw̄i.

22 Adama u m̄rua gari yinin s̄, ma u doona ka nuku sankiranu domi dukia bakagiiwa.

23 Yesu u yam m̄era u ka sikerena, ma u win bwāabu s̄wa u n̄, n̄ s̄ gem gem dukiagii u ka ban te Gusun̄ u sw̄i wura.

24 Ma biti baka bwãa be mwa win gari yin saabu. Yesu u kpam nɛɛ, bɔrɔba, n sɛ gem gem be ba ben naanɛ doke dukia sɔɔ bu ka ban te Gusunɔ u swĩi wura. 25 Yen sɛsɔ ga kpã n kere yooyoo gu du yaburan wɛrɔ gu yari.

26 Bwãa be, ba biti soora ma ba bikianamɔ ba mɔ, n n mɛn na, wara koo den faaba wa.

27 Yesu bu mɛɛra tii, ma u nɛɛ, tɔmbun miya ya n koorɔ, adama Gusunɔn mi ya koo koorɔ, domi Gusunɔ u ku ra gãanu ganu kpanɛ.

28 Ma Piɛɛ nùn sɔɔwa u nɛɛ, n wee, sa kpuro deri sa nun swĩi.

29 Yesu nɛɛ, ka geema na bɛɛ sɔɔmɔ, goo ù n win kpaaru deri nen sɔ ka Labaari gean sɔ, n kun mɛ win maabu ka win wɔnɔbu ka win sesubu, n kun mɛ win mɛro ka win tundo, n kun mɛ win bibu, n kun mɛ win gbea, 30 u koo kpam kpaanu wa wunɔm wunɔm tɛ saa yeni sɔɔ. U koo dinu wa, ka maabu ka wɔnɔbu ka sesubu ka mɛrobu ka bibu ka gbea, ka maa nɔni swãaru. Sia u koo maa wãaru te ta ku ra kpe wa. 31 Adama tɔn dabinu be ba tɛ sãa gbiiikobu ba koo ra ko dãakobu, be ba maa tɛ sãa dãakobu, ba koo ra ko gbiiikobu.

*Yesu u win gɔɔ ka win seebun gari mɔ nɔn itase
(I maa mɛɛrio Mateu 20:17-19, Luku 18:31-34)*

32 Yesu u win bwãabu gbiiye ba swaa mɔ ba dɔɔ Yerusalemuɔ. Biti win bwãabu mɔ, ma be ba bu swĩi ba nande. Ma Yesu kpam gɛra bee tia ka wɔkura yiru ye, u bu sɔɔbu wɔri ye n koo nùn deema. 33 U nɛɛ, n wee, sa Yerusalemu dɔɔ mi ba koo Tɔnun Bii yãku kowo tɔnwerobu ka wooda yɛrobu nɔmu sɔndia. Ba koo nùn taarɛ wɛ bu ka nùn go, kpa bu nùn tɔn tukobu nɔmu sɔndia. 34 Beya ba

koo nùn yaakoru ko, bu nùn yãatam sie, bu nùn seni so. Yen biru kpa bu nùn go. São itase kpa u se garin di.

*Yakɔbu ka Yohanun bikiabu
(I maa mɛerio Mateu 20:20-28)*

³⁵ Yera Yakɔbu ka Yohanu, Sebeden bibu, ba susi Yesun bɔkuɔ ma ba nɛɛ, yinni sa kɔ̄ a sun kua ye sa ko nun bikia.

³⁶ Ma u bu bikia, mba i kɔ̄ n bɛɛ kua.

³⁷ Ba nùn sɔɔwa ba nɛɛ, a de su sina, turo wunen nɔm geuɔ turo maa wunen nɔm dwarɔ, wunen yiiko sɔɔ.

³⁸ Yesu u nɛɛ, i n̄ yɛ ye i bikiamɔ. I ko kpɔ̄ i wahala sɔbe ye kon sɔbe? I ko batɛmu ye kpɔ̄ yèn bweseru ba koo man ko?

³⁹ Ba nɛɛ, sa ko kpɔ̄.

Ma Yesu bu sɔɔwa u nɛɛ, geema, i ko wahala wa ye kon wa, ba koo maa nen batɛmun bweseru bɛɛ ko, ⁴⁰ adama n n̄ nen baa n ka gɔsi be ba koo sina nen nɔm geuɔ ka nen nɔm dwarɔ. Tɔn bèn sɔ̄ aye ni, nu sɔ̄ru sãa, beya ba koo nu wa.

⁴¹ Ye bwãabu wɔku te ta tie ta gari yi nua, ta ka Yakɔbu ka Yohanu mɔru kua. ⁴² Ma Yesu u bu soka u nɛɛ, bɛɛn tii i yɛ nge mɛ be tɔn tukoba ra garisi ben tem yɛrobu, ba ra n bu dam dɔremɔ kpa ben wirugibu ba n bu taare. ⁴³ Adama n n̄ sãa mɛ bɛɛn mi. Bɛɛn goo ù n kɔ̄ u ko wirugii bɛɛn suunu sɔɔ, u koowo bɛɛn sɔmɔ. ⁴⁴ Mɛya maa bɛɛn wi u kɔ̄ u ko gbiikoo, u koowo bɛɛ kpuron yoo. ⁴⁵ Domi baa Tɔnun Bii, u n̄ nɛ bu ka nùn sã, u nawa u ka gabu sã, kpa u gbi u ka tɔn dabinu yakia.

*Yesu u Baatime wɔko wi bɛkia
(I maa mɛerio Mateu 20:29-34, Luku 18:35-43)*

⁴⁶ Yera ba Yeriko dua. Sanam me Yesu u yario ka win bwāabu ka tən wəru guna sannu, bara kowo wōko goo wi ba ra soku Baatime, Timen bii, u sō swaa baarō. ⁴⁷ Ye u nua ma Yesu Nasaretigiiwa wāa mi, u nəəgiru sua u m̀, Yesu, Dafidin sikadobu, a nen wənwəndu waawo.

⁴⁸ Ma tən dabira ǹn gerusimō, ba ǹn sōmō u mario. Adama u gbāramō too too u m̀, Dafidin sikadobu, a nen wənwəndu waawo.

⁴⁹ Yesu yōra, ma u nēe bu ǹn sokuma.

Ba wōko wi soka ba ǹn sōwa u ku mwia kpana, u seewo, Yesu u ǹn soku.

⁵⁰ Wōko wi, u win gōgō kakia u kō u seewa fuuku, ma u na Yesun mi. ⁵¹ Ma Yesu u ǹn bikia u nēe, mba a kī n nun kua.

Ma wōko wi, u ǹn sōwa u nēe, yinni na kī n yam waWa.

⁵² Ma Yesu u ǹn sōwa u nēe, a doo, wunen naane dokebu nun bekia.

Mii mii u yam wa, ma u Yesu swī swaa yen min di.

11

Yesu u Yerusalemu dua

(I maa mēerio Mateu 21:1-11, Luku 19:28-40, Yohanu 12:12-19)

¹ Sanam me ba Yerusalemu turuku kua Betefagi ka Betanin bōkuō, ba tura Olifin guurō. Yera Yesu u win bwāabu yiru gəra. ² U bu sōwa u nēe, i doo baru kpaa te i mēera bēen wuswaa mi. I n dua mi, i ko keteku buu wa ga sōri ge goo kun sōnire, i gu sōsiamā i ka na. ³ Goo ù n bēe bikia mban sōna i gu sōsiamō, i nēe, Yinniwa u gen bukata mō. Mii mii u koo de i ka gu na mini.

⁴ Ma ba doona ba tura mi ba keteku buu ge wa ga sari yenu kannan gamboɔ swaa baarɔ. Ma ba gu sasia. ⁵ Gabu be ba yɔ mi, ba bu bikia, amana! Mban sɔna i keteku buu ge sasiama.

⁶ Ba bu sɔwa nge me Yesu u neɛ bu gere, ma ba bu deri ba ka doona. ⁷ Ba keteku buu ge gawa ba ka Yesu daawa. Ma ba ben yabenu potira ba teria gen wallo, ma Yesu u nu sinari. ⁸ Ton dabinu nu nin yabenu teria swaa sɔ, ma gaba maa ba kakosu baerimo ba teriamɔ swaa mi. ⁹ Be ba nun gbiiye ka be ba nun swi biruɔ, ba gbasukumɔ ba mɔ, “Baruka! U sawa domarugii wi u sisi Yinnin yisiru sɔ. ¹⁰ Domarugira besen baaba Dafidin ban te ta sisi. Bu Gusuna siaro wallo!”

¹¹ Yera Yesu u Yerusalemu dua u da saa yerɔ, ma u gaanu kpuro mɛera u ka sikerena. Adama ye u wa yam tira u yara u da Betani gia ka win bwabu wakura yiru ye.

Yesu u dāru garu bōrusi

(I maa mɛerio Mateu 21:18-19)

¹² Yen sisiru, ye ba doona Betanin di, yera gɔra Yesu mɔ. ¹³ Ma u dāru garu wa sarun di te ba mɔ figie ta wurusu kpare. U da mi, u ka wa nge ta mara. Adama ye u tura mi, u n gaanu ganu wa ma n kun mɔ wurusu yɛn sɔ sanam me, mu n saa ten marubun saa. ¹⁴ Yesu tu sɔwa u neɛ, goo kun maa ten binu dimɔ sere ka baadommaɔ.

Win bwaba maa gari yi nua.

Yesu u dua saa yerɔ

(I maa mɛerio Mateu 21:12-17, Luku 19:45-48, Yohanu 2:13-22)

¹⁵ Sanam me ba tura Yerusalemu Yesu u da saa yerɔ. Ma u be ba kiaru daramɔ ka be ba dwemɔ mi

giram wəri. U be ba gobi kəsımən tabuluba fukura, ka totoberε dərɔbun kitanu. ¹⁶ U ñ maa dere goo u ka gāanu bukiana sãa yeru mi. ¹⁷ Yera u tən be sōɔbu wəri u nεε, ba yorua ma Gusunɔ u nεε, “Win diru ta ko n sãawa kanarun diru tɔmbu kpuron sã.” Adama bεε i tu kua gbɛnɔbun wãa yeru.

¹⁸ Ye yãku kowo tənwerobu ka wooda yērobu ba gari yi nua, yera ba swaa kasu bu ka Yesu go. Adama ba nùn berum sãa domi tən wɔru ge, ga biti soora win keu sōsibun sã.

¹⁹ Ye sōɔ kpa, Yesu ka win bwãabu ba yara wuun di.

*Yesu ka dãa te ta gberan gari
(I maa mεerio Mateu 21:20-22)*

²⁰ Yen sisiru bururu, nge mε ba sarɔ, ba dãa te Yesu u bãrusi mi wa ta gbera mam mam sere ka ten gbiniɔ. ²¹ Yera Piεε u yaaya ye Yesu raa gerua ma u nùn sōɔwa u nεε, Yinni a figie ye mεerio ye a bōrusi, wee ya gbera.

²² Yesu u bu sōɔwa u nεε, i de i n Gusunɔ naanε sãa. ²³ Ka geema na bεε sōɔmɔ, baawure wi u guu teni sōɔmɔ tu seewo tu tii sure nim wōku sɔɔ, ma u kun sika sika mɔ win gōruɔ kpa u n naanε doke ye u gerumɔ sɔɔ mɛya n koo maa nùn koorɔ. ²⁴ Yenin sōna na bεε sōɔmɔ, gāanu baanire ni i bikiamɔ kanaru sɔɔ, i naanε dokeo ma i nu wa i mwa kɔ, mɛya n koo maa bεε kua. ²⁵ Sanam mε i yō i kanaru mɔ, ì n gāanu mɔɔsine ka goo, i gina yēro suuru kuo, kpa bεen Baaba wi u wãa wɔllɔ u maa bεε bεen toranu suuru kua. [²⁶ Adama bεε, ì kun gabu suuru kue, bεen Baaba wi u wãa wɔllɔ, u ñ koo maa bεε bεen toranu suuru kua.]

Man diya Yesu u yiiko wa

(I maa mεerio Mateu 21:23-27, Luku 20:1-8)

²⁷ N wee, ba kpam wura Yerusalemu. Nge mε Yesu u bεsu s̄aa yerε, yāku kowo t̄nwerobu ka wooda yērobu ka guro gurobu ba na win mi, ²⁸ ba n̄n bikia ba nεε, weren yiikowa a ka yeni m̄. Wara nun yiiko wē a ka yenin bweseru ko.

²⁹ Yesu bu wisa u nεε, kon bεε gari tia gaa bikia. I n kp̄iā i man ye wisa, sanam mεya kon bεε s̄o yiiko ye na ka yeni m̄. ³⁰ Batemu ye Yohanu u m̄, weren yiikowa u ka m̄. Gusunεgia? Nge t̄nugia. I man wisio.

³¹ Ma ba wesiana ben tii tiine s̄o ba nεε, mba sa ko n̄n wisi. Tē n̄? S̄a n gerua sa nεε Gusun̄n yiikowa, u koo nεε, mban s̄na sa n̄ Yohanu naane doke. ³² S̄a n maa gerua sa nεε, t̄nugia, to.

N deema ba t̄mbun berum m̄ domi t̄mbu kpurowa ba wura kam kam ma Yohanu u s̄aa Gusun̄n s̄m̄.

³³ Yen s̄na ba Yesu s̄owa ba nεε, ba n̄ yē.

Ma Yesu maa bu s̄owa u nεε, nena kun maa bεε s̄ow̄m̄ w̄n yiiko na ka yeni m̄.

12

Gbaa wuko k̄sobun gari

(I maa mεerio Mateu 21:33-46, Luku 20:9-19)

¹ Yen biru, Yesu u ka bu m̄ndu gari s̄owa. U nεε, durε goo u gbaaru kua mi u d̄aa bii duronu duura ni ba ra soku resem, ma u kara kua u ka sikerena. U maa w̄ru gba mi ba koo d̄aa bii ni gama ma u gbaa k̄su yeru kua. Yera u gbaa wukobu kasu u bu ye n̄mu beria ma u wigiru doona. ² Sanam mε d̄aa binun s̄ribu tura, u win s̄m kowo ḡra gbaa wuko

ben mi bu win bɔnu mwaama. ³ Yera gbaa wuko be, ba sɔm kowo wi mwa ba so ma ba nùn gɔsia nɔm dira. ⁴ Yera u kpam bu sɔm kowo goo gɔria ma gbaa wuko be, ba nùn so wirɔ ma ba nùn yaa kasiki. ⁵ Gbaa yɛro wi, u kpam maa bu sɔm kowo gɔria, ma ba nùn go. Mɛya ba ben dabinu kua, ba gabu so ba gabu go. ⁶ Tɛ, n tie gbaa yɛro win bii kɩnasin tii tii. Wiya u bu gɔria dākuru u nɛɛ, ba koo win biin nɔnu nasia. ⁷ Adama gbaa wuko be, ba wesiana ba nɛɛ, winiwa gbaa ten tubi dio. I na su nùn go kpa gbaa te, tu ko bɛsegiru. ⁸ Yera ba aluwaasi wi mwa ba go. Ma ba win goru yara gbaarun di.

⁹ Yesu u nɛɛ, tɛ, amɔna gbaa yɛro wi, u koo ko. U koo da u gbaa wuko be go kpa u win gbaarun gabu nɔmu sɔndia. ¹⁰ Bɛɛ i n̄ gari yini gara Gusunɔn gari sɔɔ yi yi nɛɛ,

“Kpee te banɔba yina, tera ta kua gani gɔmburun dam.

¹¹ Yinniwa ye kua, ma n kua maamaaki bɛsɛn nɔni sɔɔ.”

¹² Yera ba swaa kasu bu ka nùn mwa, domi ba tuba ma ben sɔna u mɔn te kua. Adama ba tɔn wɔru nasia, ma ba nùn deri ba doona.

Wɔɔ gobin kɔsiabun gari

(I maa mɛriio Mateu 22:15-22, Luku 20:20-26)

¹³ Ma ba Falisi gabu ka Herodun tɔmbu gabu gɔra Yesun mi, bu ka nùn garin yina bɛria. ¹⁴ Ye ba tura win mi, ba nɛɛ, yinni, sa yɛ ma a ra gem gere. Mɛya a ku ra goon nɔnu mɛeri, domi a ku ra gari gere binɛ ka bɛrum sɔ, adama a tɔmbu Gusunɔn swaa sɔɔsimɔwa dee dee. N weenɛ su tem yɛro wɔɔ gobi kɔsia? Nge su ku kɔsia.

¹⁵ Adama Yesu u ben murafiti te tuba ma u nεε, mban sãna i ka man garin yina beriamme. I man sii geesun gobi sãosima n wa.

¹⁶ Ba nùn sãosi. Ma u bu bikia u nεε, weren foto ka yĩrera mini. Ba nùn sãowa ba nεε, tem yẽrogiã.

¹⁷ Yera Yesu u bu sãowa u nεε, i tem yẽro kãsio ye ya sãa tem yẽrogiã kpa i maa Gusunã kãsia ye ya sãa Gusunãgiã.

Yera biti baka bu mwa n banda win sã.

Garibun seebun gari

(I maa mεrio Mateu 22:23-33, Luku 20:27-40)

¹⁸ Yera Sadusi be ba ra nεε, gõriba kun seemã, ba da Yesun mi, ba nùn bikia ba nεε, ¹⁹ yinni, Mõwisi u sun wooda wẽ u nεε, gõo ù n gu ma u kurã deri, ma wi ka kurã wi, ba ñ bii mã, n weenε yẽro win wãnã u kurã gõmini wi sua, kpa u ka mãõ bibu marua. ²⁰ Wee, tundo turosibu nãõba yiru gaba raa wãa. Ben gbiikoo u kurã sua ma u gu, u ñ ka kurã wi bii mara. ²¹ Yera ben yiruse u kurã gõmini wi sua. Win tii maa gu, u ñ ka kurã wi bii mara. Nge mεya ben itasen tii, ²² sere n ka girari ben nãõba yiruse, ba ñ ka kurã wi bii mara. Be kpuron biruwa kurã win tii maa gu. ²³ Dãma te gõriba koo se, tãn ben wara ko n kurã wi mã. Domi be nãõba yiru ye kpuro ba nùn yẽwa kurã.

²⁴ Yesu bu wisa u nεε, i ñ Gusunãn gari ka win dam yẽ. N ñ yen sãna i tore? ²⁵ Domi sanam mε gõriba koo se durãbu ka kurãbu ba ñ maa suanamã, ba ko n sãawa nge Gusunãn gõradoba. ²⁶ Ye n maa sãa gõribun seebun gari, i ñ garire Mõwisin tireru sãõ mi awĩi dõõgiin gari wãa nge mε Gusunã u ka nùn gari kua u nεε, “Wiya Aburhamun Yinni, ka

Isakin Yinni, ka Yakɔbun Yinni.” ²⁷ Wee, Gusunɔ u n̄ s̄a ḡaribun Yinni. U s̄aawa wasobugii. Yenin s̄ona b̄eɛn torara kp̄a.

Wooda ye ya bo

(I maa m̄eɛrio Mateu 22:34-40, Luku 10:25-28)

²⁸ N wee, wooda ȳero goo u ben sikirinɔ ge nua. U wa ma Yesu u Sadusi be gari gee wisa, ma u da Yesun mi u n̄n bikia u n̄eɛ, woodaba kpuro s̄o yerà ya kere.

²⁹ Yesu u n̄eɛ, wooda ye ya kere wee. “B̄eɛ Isireliba, i swaa dakio, Gusunɔ b̄eɛn Yinni, wi turowa Yinni. ³⁰ A Gusunɔ wunen Yinni k̄iɔ ka wunen ḡoru kpuro ka wunen bw̄era kpuro ka wunen bwisikunu kpuro ka wunen dam kpuro.” ³¹ Yen yiruse wee. “A wunen t̄onusi k̄iɔ nge wunen tii tii.” Wooda gaa maa sari ye ya yeni kere.

³² Ma wooda ȳero wi, u Yesu s̄ɔɔwa u n̄eɛ, to, n w̄a yinni. Gema a gerua ye a n̄eɛ Gusunɔ turowa w̄a, goo maa sari ma n kun m̄o wi. ³³ Ma t̄onu ù n Gusunɔ k̄iɔ ka win ḡoru kpuro ka win bwisikunu kpuro ka win dam kpuro, ù n maa win t̄onusi k̄iɔ nge win tii tii, yeya ya ȳaku d̄ɔ mwaararuginu ka ȳaku ni nu tie kere.

³⁴ Ye Yesu u wa ma u yeni geruawa ka ȳerun baa, yera u n̄n s̄ɔɔwa u n̄eɛ, a turuku kooma a ka du mi Gusunɔ u bandu sw̄i.

Yenin biru goo kun maa k̄aka u Yesu ḡānu ganu bikie.

Dafidi ka wi Gusunɔ u ḡasa

(I maa m̄eɛrio Mateu 22:41-46, Luku 20:41-44)

³⁵ Yen biru, nge m̄e Yesu u Gusun̄n garin keu s̄ɔɔsim̄o s̄a yerɔ, u t̄ambu bikia u n̄eɛ, am̄ona wooda

yēroba koo kpī bu gere ma Kirisi u sãawa Dafidin bii. ³⁶ Dafidin tii, ka Hunde Dεeron sōsiru u nεε, “Yinni Gusunə u nen Yinni sōwa u nεε, a sinə nen nəm geuə sere n ka nun wunen yiberεba taarea.”

³⁷ Dafidin tii u nùn soka Yinni. Aməna u ko n maa ka sãa win bii.

I tii laakari koowo

ka wooda yērobu

(I maa mεerio Mateu 23:1-36, Luku 20:45-47)

Ma tən wəru ge, ga Yesun gari swaa daki ka nuku dobu. ³⁸ Win keu sōsibu səə u nεε, i tii laakari koowo ka wooda yērobu be ba kī ba n bəsu ka yabe denden nu, ba maa təbirinaa kī batuma səə ka bεεε. ³⁹ Ma ba sin yee bεεreginu kī menna yenə ka maa aye bεεreginu tōə baka yerə. ⁴⁰ Ba gəminibun yenusu dimə ka taki ma ba kana denden nu mə bu ka bu wan sə. Ba koo bu taare wē n kpā.

Gobi yi kurə gəmini goo u kpēε

(I maa mεerio Luku 21:1-4)

⁴¹ Yera Yesu u da u sina sãa yerun kpakoro te ba ra gobi doken bəkuə, ma u mεera nge mε tamba gobi kpēεmə te səə. Gobigibu dabiru ba gobi beke doke.

⁴² Yera gəmini sãaro goo u na ma u gobi piiminu yiru doke mi, yin geera sãa nge faram yirun saka.

⁴³ Ma Yesu u win bwāabu soka u bu sōwa u nεε, ka geema na bεε sōmə, gəmini sãaro wini, u gobi doke kpakoro teni səə n tambu kpuro kere. ⁴⁴ Domi be kpuro, ye n səndi ben məə bakaru səə, yera ba wuna ba doke, adama kurə wi, win yāaru səəra u kpuro kpēε ye u ka tii kōsu.

13

Yesu u s̄aa yerun k̄arabun gari m̄ò

(I maa m̄εrio Mateu 24:1-2, Luku 21:5-6)

¹ Nge m̄ε Yesu u yariò s̄aa yerun di, win b̄õ turo u n̄εε, yinni, anna a dii bakanu wa ka nin kpee buranu!

² Ma Yesu n̄ùn s̄õw̄a u n̄εε, a dii baka ni wa? Baa kpee teeru ta ñ ko n s̄andi ten tensim w̄oll̄õ. Ba koo ni kpuro surawa.

Wahala ye ya koo na handunia yu sere kpe

(I maa m̄εrio Mateu 24:3-14, Luku 21:7-19)

³ Yen biru Yesu u da Olifin guur̄õ u sina u wuswaa kisi s̄aa yeru gia. Yera Piεε ka Yak̄abu ka Yohanu ka Andere ba da be t̄ona ba n̄ùn bikia ba n̄εε, ⁴ a sun s̄õw̄õ, domma yabu ye, ya koo koor̄a. Ȳire ter̄a ta koo sun s̄õsi ma yen saa ya tura.

⁵ Ma Yesu u bu s̄õbu w̄ari u n̄εε, i tii laakari koowo, kpa goo ku raa b̄εε n̄oni w̄õke. ⁶ T̄on dabira koo na ka n̄en ȳĩsiru ba n m̄ò, beya ba s̄aa Kirisi wi, kpa bu t̄on dabinu n̄oni w̄õke. ⁷ I n tabun damu damusu n̄õm̄õ, i ku de n b̄εε b̄erum ko. Yeni ya ñ koo ko ya kun koore, adama n ñ gina handunian kpeeru mi. ⁸ Domi bwesenu koo seesina. Sinamba koo seesina. Tem ȳĩribu ka ḡõru ko n w̄ã gam ka gam. Ye kpuro n ko n s̄awa nge t̄on kur̄on nuku wuriribun tore.

⁹ Adama b̄εε, i n b̄εen tii s̄ε. Domi ba koo b̄εε mwa kpa bu b̄εε siri kowobu n̄õmu s̄andia. Ba koo maa b̄εε so m̄enn̄õ yen̄õ, kpa bu ka b̄εε da tem ȳẽrobu ka sinambun wuswaa n̄en s̄õ kpa i ka seeda di. ¹⁰ Yu sere koor̄a m̄ε ba koo gina bwesenu kpuro Labaari gea waasu kua. ¹¹ Adama sanam m̄ε ba b̄εε gawe ba ka d̄õ bu b̄εε siri kowobu n̄õmu b̄eria, i ku gbi

i wurura ka ye i ko gere. Saa ye, yà n tunuma, i geruo ye Gusunə u koo bæε s̄. Domi n ñ bæen tii i ko gere, ma n kun mə Hunde Dεεro. ¹² Məə ka wənə ba koo kərumətənu kuana bu ka ben turo go, mεya tundoba koo maa ben bibu kua. Bibu ba koo ben məwəbu seesi kpa bu de bu bu go. ¹³ Təmbu kpurowa ba ko n bæε tusa nən ȳisirun s̄. Adama wi u tɛmana sere ka nərə, u koo faaba wa.

Gāa k̄sunun gari

(I maa mεerio Mateu 24:15-28, Luku 21:20-24)

¹⁴ Yesu maa nεε, adama i ko kam koosion bwāroku k̄su wa ga ȳ mi n ñ weenε ga n wāa. Wi u tire teni garimə u tubuo s̄a s̄a. Sanam mεya n weenε be ba wāa Yudeaə bu kpikuru su bu da guunə. ¹⁵ Kpa wi u wāa dii tεera wəllə u ku sara u du dirə u gāanu sua. ¹⁶ Wi u maa woo gberə u ku gəsira yenuə u win yabe bakaru sua. ¹⁷ Anna kurə ben nəni swāara ko n nε sanam mε, be ba guri mə ka be ba bibu bəm k̄mə. ¹⁸ I Gusunə kanə kpa saa ye, yu ku raa ko woorun sanam. ¹⁹ Domi sanam mε s̄ə, nəni swāa bakara ko n wāa tən bweseru ta ñ koore saa handunian toren di sere ka gisə. Ten bwesera kun mam maa sisi. ²⁰ Yinni ù kun daa t̄s̄ te kawe, goo kun tiarə. Adama wigii be u gəsən s̄na u t̄s̄ te kawa. ²¹ Saa ye s̄ə, goo ù n bæε s̄əmə u nεε, Kirisi wi, u wāa mini, ñ kun mε u wāa miənə, i ku ra naanε ko. ²² Domi Kirisi weesugibu ka s̄mə weesugiba koo yari. Ba koo ȳrenu ka s̄m maamaakigia ko, bu ka be Gusunə u gəsə nəni w̄ke ñ n ko n koorə. ²³ Wee, na bæε yeni kpuro s̄əwa kə yu sere koorə. Yen s̄, i n tii se.

*Tɔnɔn Biin naaru**(I maa mɛɛrio Mateu 24:29-31, Luku 21:25-28)*

²⁴ Yesu maa nɛɛ, adama saa ye sɔɔ, nɔni swāarun biru, sɔɔ u koo yam tīra, suru kun maa waarɔ.

²⁵ Wɔllun kperi yi koo wɔruma temɔ, kpa wɔllun dam mu yīiri. ²⁶ Saa yera ba koo Tɔnɔn Bii wa u kurama guru winu sɔɔ ka dam bakam ka yiiko. ²⁷ U koo win gɔradoba gɔri handunian goonu nne sɔɔ bu be u gɔsa menna saa handunian nɔrun di sere ka wɔllɔ.

*Yīre te dāa te ba mɔ figie**ta sɔɔsimɔ**(I maa mɛɛrio Mateu 24:32-35, Luku 21:29-33)*

²⁸ Yesu maa nɛɛ, tē i de dāa te ba mɔ figie tu bɛɛ gari gɛɛ sɔɔsi. Sanam mɛ ta kpararu torua, i yē ma tomburura ta turuku kua. ²⁹ Nge mɛya maa, i n wa yeni kpuro ya kooramɔ, i n yē ma nɛ Tɔnɔn Bii na turuku kuawa, na mam wāa kɔnnɔwɔ. ³⁰ Ka geema na bɛɛ sɔɔmɔ, tēn tɔn beni ba n gbimɔ ye kpuro yu ka koorɔ. ³¹ Wɔllu ka tem baa ya koo doona, adama nɛn gari kun doonɔ pai.

*Gusunɔ turowa**handunian kpeerun saa yē**(I maa mɛɛrio Mateu 24:36-44)*

³² Yesu maa nɛɛ, ye n sāa nɛn naarun saa, goo sari wi u yen tōru yē, baa Gusunɔn gɔradoba be ba wāa wɔllɔ, baa mam Biin tii, ma n kun mɔ Baaba turo.

³³ I n tii sɛ kpa i n swaa mɛɛra, domi i n yē dɔma te tōɔ te, ta koo tunuma. ³⁴ N ko n sāawa nge durɔ goo wi u sanum dɔɔ. U win yenu win sɔm kowobu nɔmu sɔndia, u ben baawure win sɔmburu wē, ma u kɔnnɔ kōso sɔɔwa u n swaa mɛɛra. ³⁵ N n mɛn

na, i n swaa mɛɛra, domi i ñ yě nge yenu yěro u koo tunuma yoka, ñ kun mɛ wǎku suunu, ñ kun mɛ saa ye gue sumɔ, ñ kun mɛ bururu. ³⁶ U n tunuma suaru sɔɔ, kpa u ku raa bɛɛ deema i dɔ. ³⁷ Ye na bɛɛ sɔɔmɔ yera na maa baawure sɔɔmɔ, i n swaa mɛɛra.

14

Wirugiba wesianamɔ

bu ka Yesu go

(I maa mɛɛrio Mateu 26:1-5, Luku 22:1-2, Yohanu 11:45-53)

¹ N wee, n tie sɔɔ yiru bu ka Gɔɔ sararibu ka pɛɛ ye ba kun seeyatia doken tɔɔ bakaru ko. Ma yǎku kowo tɔnwerobu ka wooda yěrobu ba swaa kasu bu ka Yesu mwa asiri sɔɔ bu go, ² domi ba gerumɔ ba mɔ, n ñ weene bu ko tɔɔ baka te sɔɔ, kpa n ku raa ko gari baka tɔmbun suunu sɔɔ.

Kurɔ goo turare yěka

Yesun wirɔ

(I maa mɛɛrio Mateu 26:6-13, Yohanu 12:1-8)

³ Sanam mɛ Yesu u wǎa Betaniɔ Simɔɔn yenuɔ wi u raa bara disigiru mɔ, kurɔ goo u na win mi u too buraru neni te ba kua ka abatiri, te ta turare gobi bekɛgia yiba ye ba kua ka naadin gum. U too te kɔra ma u turare ye yěka Yesun wirɔ sanam mɛ u dimɔ. ⁴ Gabu ba sɔɔnamɔ ka mɔru ba nɛɛ, mban sɔna u turare ye kam koosia. ⁵ Sa ko raa kpī su ye dɔra yu ko sɔm kowon wɔɔ tian kɔsiarun saka, kpa su gobi yi sǎarobu bɔnu kua.

Ma ba kurɔ wi wɔkisi. ⁶ Adama Yesu u nɛɛ, i nùn derio. Mba ñ kua i ka nùn wɔkisi mɔ. Gǎa burana u man kua. ⁷ Baadommawa sǎarobu ba wǎa bɛɛn

suunu sɔɔ. Sanam baamere me i kī, i ko kpī i bu durom kua. Adama nena na n ko na n wāa ka beε ka baadomma. ⁸ U kua nge me win mɔra ne. U nawa u ka nen wasin sikubun sɔɔru ko bu sere yi sike. ⁹ Ka geema na beε sɔɔmɔ, baama mi ba Labaari gea waasu mɔ handunia kpuro sɔɔ, ba koo maa kurɔ win gari gere ye u kua minin sɔ, ba n ka nùn yaaye.

Yudasi u kī u Yesu yāku kowo

tɔnwerobu nɔmu sɔndia

(I maa mεerio Mateu 26:14-16, Luku 22:3-6)

¹⁰ Yen biru Yudasi Isikariɔtu, bwāabu wɔkura yiru yen turo, u da yāku kowo tɔnwerobun mi u ka bu Yesu nɔmu sɔndia. ¹¹ Ben nukura dora gem gem ye ba win gari nua ma ba nùn gobi nɔ mweeru kua yi ba koo nùn kɛ. Ma u swaa kasu nge me u koo ko u ka Yesu bu nɔmu sɔndia ù n saa wa.

Yesu u Gɔɔ sararibun yaa dibu

dimɔ ka win bwāabu

(I maa mεerio Mateu 26:17-25, Luku 22:7-14, 21-23, Yohanu 13:21-30)

¹² Pɛε ye ba kun seeyatia doken tɔɔ bakarun tɔɔ gbiikiru, tɛ sɔɔ ba ra Gɔɔ sararibun yāanu go, Yesun bwāaba na win mi ba neε, mana a kī su nun Gɔɔ sararibun yaa dibun sɔɔru kua.

¹³ Yera Yesu u win bwāabun yiru gɔra u bu sɔɔwa u neε, i doo wuu sɔɔ, i ko ka durɔ goo yinna u nim tooru sɔɔwa. I nùn swīiyɔ. ¹⁴ Yenu mi u dua, i yenu gen yɛro sɔɔwɔ i neε, yinni u neε, diru mana wi ka win bwāabu ba koo be Gɔɔ sararibun yaa dibu di. ¹⁵ Durɔ wi, u koo beε gidambisa baka sɔɔsi ye ba sɔɔru kua ka gāa nìn bukata sa mɔ kpuro. Miya i ko i sun Gɔɔ sararibun sɔɔru kua.

16 Ma bwāa be, ba swaa wəri ba tura wuu gen mi, ba ye kpuro wa nge me Yesu u raa bu sōwa. Ma ba Gəo sararibun yaa dibu səuru kua.

17 Ye n kua yoka Yesu u da mi ka win bwāabu wəkura yiru ye. 18 Ye ba sō ba dimə Yesu u nεε, ka geema na bεε sōmə, bεen turo wi u dimə ka nε sannu u koo man dāmε.

19 Yeya bwāa be kpuron nuki sankira, ma ba nùn bikiabu wəri tia tia ba mə, asa n nε.

20 Ma Yesu u bu wisa u nεε, bεε wəkura yiru ye sō, nε ka wi sa gbεε teeru sōramə, wiya. 21 Ka geema, Tənun Bii u koo gbi nge me Gusunən gari gerumə win sō. Adama nən swāarugiiwa wi u koo nùn dāmε. N sanə ba kun daa yēro mara.

Yinnin dīa domaruginu

(I maa mεerio Mateu 26:26-30, Luku 22:15-20, Korinti I, 11:23-25)

22 Mi ba dimə mi, Yesu u pεε sua u Gusunə siara ma u ye murura u win bwāabu wε. U nεε, i mə, yeniwa nεn wasi.

23 U maa nərə sua u Gusunə siara ma u bu wε, ma be kpuro ba nərə. 24 Ma Yesu u nεε, yeniwa nεn yem me mu Gusunən nəo mwεε kpaaru sire. Mu koo maa yari tən dabinun sō. 25 Ka geema na bεε sōmə, na n maa tam mēni nərumsere n ka ko sanam me kon mēn kpa mə ban te Gusunə u koo swīi sō.

26 Ye ba womusu kua ba kpa, yera ba yara ba da Olifin guuru wəllə.

Yesu u nεε, Piεε koo nùn siki

(I maa mεerio Mateu 26:31-35, Luku 22:31-34, Yohanu 13:36-38)

27 Olifin guuru miya Yesu u bu sōwa u nεε, bεε kpurowa i ko i biru wura. Domi ba yorua Gusunən

gari sɔɔ ba nɛɛ, “Ba koo yãa kparo go, kpa yãanu nu yarina.” ²⁸ Adama nà n seewa gərin di kon bɛɛ gbiiya Galileɔ.

²⁹ Yera Piɛɛ nùn sɔɔwa u nɛɛ, baa tɔmbu kpuro bà n biru wuramɔ, n ñ ka nɛ!

³⁰ Yesu u nùn sɔɔwa u nɛɛ, ka geema na nun sɔɔmɔ, gisɔn wɔku te, sere goo dɔɔ gu ka swĩ nɔn yiru, kaa man siki nɔn ita.

³¹ Adama Piɛɛ u nɔɔ gɛɛ dim dim u mɔ, na ñ nun sikimɔ pai. Baa ñ n gɔɔn na, sanna sa ko gbi.

Meɣa maa bwãa be kpuro ba gerua.

*Yesu u kanaru mɔ Gesemanɛɔ
(I maa mɛrio Mateu 26:36-46, Luku 22:39-46)*

³² Yen biru ba da gam gum mi ba ra soku Gesemanɛ. Ma Yesu u win bwãabu sɔɔwa u nɛɛ, bu sinɔ mi, kpa u da u kanaru ko.

³³ Ma u Piɛɛ ka Yakɔbu ka Yohanu soka ba da ka wi. Ma u nanda, win wasi dwiia. ³⁴ Yera u bu sɔɔwa u nɛɛ, nɛn nukura sankira sere n gɔɔ gum girari. I yɔro mini kpa i n tii kporenu sãa.

³⁵ Yen biru u bu desirari fiiko u kpuna u kibari u kanaru kua, ñ n koo koorɔ, wahalan saa ye, yu nùn desirari. ³⁶ Yera u gerua u nɛɛ, nɛn Baaba, kaa kpĩ a gãanu kpuro ko. A de wahala ye, yu man desirari. Adama a ku nɛn gɔru kĩru ko ma n kun mɔ wunɛguru.

³⁷ Ma u wurama bwãabu ita ben mi, u deema ba dɔ. Ma u Piɛɛ bikia u nɛɛ, Simɔɔ a dɔwa? A kpana a n wasi baa kɔbi tia? ³⁸ I n tii kporenu sãa i n kanaru mɔ, kpa i ku ra du kɔkiribu sɔɔ. Ka geema, tɔnun gɔru ga kĩ adama wasi yen dam bie.

³⁹ Ma u kparam wura u kanaru kua. Gari tee yiya u gerumɔ. ⁴⁰ Ye u kparam wurama u deema ba do domi ben nɔni bunia. Ba ñ maa yɛ ye ba koo nùn sɔ.

⁴¹ Ye u wurama ben mi nɔn itase u bu sɔɔwa u nɛɛ, i den dweeyo tɛ, kpa i wɛra. N tura mɛ. Saa ye, ya tunuma kɔ. N wee, ba Tɔnun Bii tɔn kɔsobu nɔmu sɔndiammɛ. ⁴² I seewo su doona. Wee, wi u man dɔmɛmɔ u sisi.

Yesun mwaabu

(I maa mɛɛriɔ Mateu 26:47-56, Luku 22:47-53, Yohanu 18:3-12)

⁴³ Yesu kun gari yi gerum kpa Yudasi ka tunuma yande, bwãabu wɔkura yiru yen turo. Tɔn dabira nùn swĩi ba takobiba ka bokunu nɛni. Yãku kowo tɔnwerobu ka wooda yɛrobu ka guro guroba ba bu gɔra. ⁴⁴ N deema dɔmɛ wi, u raa tɔn be sɔɔwa yĩre te u koo ko. U nɛɛ, durɔ wi u koo nɛnɛ u bɔkasi, wiya mi, bu nùn mɔɔ, bu nɛnɛ kem kem bu ka doona. ⁴⁵ Ye Yudasi tunuma, mii mii u da Yesun mi, ma u nɛɛ, yinni.

Ma u nùn bɔkasi. ⁴⁶ Yera tɔn be, ba nɔmu demia ba Yesu mwa. ⁴⁷ Adama be ba yɔ min turo u win takobi woma, ma u yãku kowo tɔnweron yoon soo sɔra u bura. ⁴⁸ Yera Yesu bu bikia u nɛɛ, nɛna bɛɛ i mwaabu na ka takobiba ka bokunu nge swaa dio? ⁴⁹ Baadommawa na ra n ka bɛɛ wãa sãa yerɔ na n keu sɔɔsimɔ, ma i ñ man mwe. Adama Gusunɔn gari yi ñ koo ko yi kun koore.

⁵⁰ Yera bwãa be kpuro ba yarina ba nùn deri.

⁵¹ Aluwaasi goo maa Yesu swĩi biruɔ u bekuru wukiri. Yera gaba kĩ bu nùn mwa, ⁵² adama u duka tereru, u bu bekuru deria.

Ba Yesu sirimɔ

Yuuban tɔnwerobun mennɔ yerɔ

(I maa mɛɛrio Mateu 26:57-68, Luku 22:54-55, 63-71, Yohanu 18:13-14, 19-24)

⁵³ Sanam mɛya ba ka Yesu da yɔku kowo tɔnweron yenuɔ mi yɔku kowo tɔnwerobu ka guro gurobu ka maa wooda yɛrobu ba mennɛ.

⁵⁴ Ma Piɛɛ u bu swi dandankuru sere ka yɔku kowo tɔnweron yenu yaaraɔ. Miya u sina, wi ka tabu kowobu sannu ba dɔɔ wɔsu.

⁵⁵ Yɔku kowo tɔnwerobu ka maa guro gurobun mennɔ ge kpuro ba seeda kasu ye ba koo Yesu mani bu ka nɔn go. Adama ba n wa. ⁵⁶ Domi tɔn dabiru ta nɔn seeda weesugia diisimɔ adama seedagii be, ba n nɔɔ tia sɔa.

⁵⁷ Yera gaba seewa ba nɔn weesu mani ba nɛɛ, ⁵⁸ bɛɛɛ sa nua u nɛɛ u koo sɔa yeru sura te ba ka nɔma bana, kpa sɔɔ itan baa sɔɔ u be ten kpaaru bani te ba n ka nɔma banɛ.

⁵⁹ Ka mɛ, baa gari yinin tii sɔɔ ba n nɔɔ tia kue.

⁶⁰ Ma yɔku kowo tɔnwero u seewa u yɔra be kpuron wuswaaɔ, u Yesu bikia u nɛɛ, a n gɛɛ wisimɔ? Mba tɔn beni ba nun saarisimɔ.

⁶¹ Adama Yesu u maari piti, u n bu gɔanu wisa. Yera yɔku kowo tɔnwero wi, u kpaɔ nɔn bikia u nɛɛ, wuna Kirisi wi? Gusunɔ Yinni wi sa siaramɔn Bii?

⁶² Ma Yesu u nɛɛ, oo, nɛna mi. Sɔɔ teeru i ko Tɔnun Bii wa u sɔ Dam Kpurugiin nɔm geuɔ, u wee wɔllun di guru winu sɔɔ.

⁶³ Sanam mɛya yɔku kowo tɔnwero u win tiin yaberu nɛnua u karana, ma u nɛɛ, ee, seeda yerɔ i maa kasu. ⁶⁴ Bɛɛ i nua gari kam yi u gerua. Amɔna i wa durɔ wi sɔɔ.

Ma be kpuro ba nɔn taarɛ wɛ ba nɛɛ, bu nɔn go.

⁶⁵ Yera ben gaba yande nùn yāatam siem wəri, ba win nōni wōkuu, ma ba nùn nām kusa soomō, ba nεε u tubuo wi u nùn soomō.

Ma tabu kowobu ba nùn mwa ba soomō.

Piεε u Yesu siki

(I maa mεerio Mateu 26:69-75, Luku 22:56-62, Yohanu 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Sanam mε Piεε u wāa yenu yaaraō, yera wāndia goo wi u sōmburu mō yāku kowo tōnweron mi u na mi. ⁶⁷ Ye u Piεε wa u dōō wōsu, u nùn mεera tii. Yera u nεε, wunε maa, a raa wāa ka Yesu Nasaretigii sannu.

⁶⁸ Adama Piεε u gari yi siki, u nεε, na n̄ yē fa, ya n̄ man yeeri ye a gerumō.

Ma u yara u da gongoroso gia. [Saa yera goo dōō ga swī.] ⁶⁹ Wāndia sōm kowo wi, u kpam nùn wa mi, ma u be ba yō mi sōōwa u nεε, durō win tōmbun turowa mini.

⁷⁰ Adama Piεε u kpam gari yi siki. Ye n̄ tε fiiko, be ba yō mi ba Piεε sōōwa ba nεε, ka gem, wunε tōn ben turowa domi wunen tii Galilegiiwa.

⁷¹ Yera Piεε u bōrua u sōnna u nεε, na n̄ durō wi yē wi bεε i ka yā mini.

⁷² Mii mii ma goo dōō ga swī nōn mεeruse. Yera u Yesun gari yaaya yi u raa nùn sōōwa u nεε, sere goo dōō gu ka swī nōn yiru, u koo nùn siki nōn ita. Ma u swīi wəri.

15

Ba ka Yesu da

Pilatin wuswaaō

(I maa mεerio Mateu 27:1-2, 11-14, Luku 23:1-5, Yohanu 18:28-38)

¹ Buru buru yellu yāku kowo tənwerobu ka maa guro gurobu ka wooda yērobu, ka be ba tie mēnnə ge səə, ba mēnna bu ka gari yi wesiana sannu. Ma ba Yesu bəkuə ba ka da ba Pilati nəmu səndia. ² Yera Pilati nūn bikia u nεε, wuna Yuuban sunə?

Yesu nūn wisa u nεε, mēya nge mε a gerua.

³ Ma yāku kowo tənwerobu ba Yesu mēm dabinu manimə. ⁴ Yera Pilati kpam nūn bikia u nεε, a n̄ gāanu wisimə? A n̄ nəəmə nge mε ba nun mēm dabinu manimə?

⁵ Adama Yesu kun yen gaa wisa sere biti ya Pilati mwa.

Ba Yesu taarε wē bu go

(I maa mεriə Mateu 27:15-26, Luku 23:13-25, Yohanu 18:39-19:16)

⁶ N deema, Gəə sararibun t̄əə bakaru baatere Pilati u ra pirisəm turo karewa wi tamba kī. ⁷ Sanam mēya, tem gowobu gaba wāa pirisəm səə be ba tambu go tem gooru garu səə. Ben turon yīsira Baraba. ⁸ Ma tən wəru ga susi Pilatin mi bu ka nūn kana u bu kua nge mε u ra bu kue w̄əə baagere t̄əə te səə. ⁹ Ma Pilati u bu bikia u nεε, i kī n bεε Yuuban sunə kara?

¹⁰ Domi win tii u yē kam kam ma nisinun s̄na yāku kowo tənwerobu ba nūn Yesu nəmu səndia.

¹¹ Sanam mε səəra yāku kowo tənwerə be, ba tən wəru bərie gu ka Pilati seesi kpa u bu Baraba kara.

¹² Ma Pilati u kpam bu bikia u nεε, n̄ n mēn na, mba i kī n ko ka durə wi bεε i sokumə Yuuban sunə.

¹³ Yera ba kpam gbāsukum wəri ba nεε, a nūn kpareo dāa bunanaru səə.

¹⁴ Pilati u bikia u nεε, mban s̄na. K̄sa yerà u kua.

Adama tən be, ba gbāsukum sosi ba nεε, a nùn kpareo dāa bunanaru sɔɔ.

¹⁵ Pilati u kī u ko ye n koo bu dore, yen sōna u bu Baraba kara. Yen biru u dera ba Yesu so ma u nùn tabu kowobu nɔmu sɔndia bu nùn dāa bunanaru kpare.

Tabu kowobu

ba Yesu yaakoru m̀

(I maa mεerio Mateu 27:27-31, Yohanu 19:2-3)

¹⁶ Sanam mεya tabu kowobu ba Yesu gawa ba ka nùn da tem yēron agbara sɔkkaaɔ ma ba tabu kowobu kpuro kpuro menna mi. ¹⁷ Ba Yesu gurumusu swāabu sebusia, ma ba sāki tundu bɔkana ba doke win wirɔ nge furɔ. ¹⁸ Ma ba nùn tɔbirim wəri ba m̀, Yuuban sunɔ, fɔɔ baasira.

¹⁹ Ma ba nùn gāa bɔɔ soomɔ wirɔ, ba nùn yātam siemɔ, ba nùn yiiramme. ²⁰ Ye ba nùn yaakoru kua ba kpa, ba nùn gurumusu swāabu ge potari ba win tiin yānu sua ba nùn sebusia. Ma ba nùn gawa ba ka yara bu ka nùn kpare dāa bunanaru sɔɔ.

Ba Yesu kpare

dāa bunanaru wɔllɔ

(I maa mεerio Mateu 27:32-44, Luku 23:26-43, Yohanu 19:17-27)

²¹ Sanam ε ba ka nùn dɔɔ, n wee durɔ goo u sarɔ mi, wi ba ra soku Simɔɔ Sirenigii, u wee gberu kpaanen di. N deema Simɔɔ wi, u sāawa Alesandu ka Rufusin baaba. Ma tabu kowobu ba nùn mwa ka dam ba nùn Yesun dāa bunanaru sɔbi. ²² Ba ka Yesu da mi ba ra soku Gɔɔgɔta, yīsi ten tubusiana, aye te ta ka wii koko weene. ²³ Ma ba nùn tam wē mε mu ka tim menna mε ba ra soku miru, adama

u yina u nɔ. ²⁴ Yera ba nùn kp̄are dāa bunanarɔ. Yen biru tabu kowo be, ba win yānu tetɛ toosi bu ka wa ye ben baawure u koo sua. Nge mɛya ba ka Yesun yānu bɔnu koosina. ²⁵ Bururun kɔba nɔɔba nnɛn sakawa ba nùn kp̄are dāa bunanarɔ. ²⁶ Tora te u kua ba ka nùn kp̄are, tera ba yorua ba mani ba nɛɛ, Yuuban sunɔ. ²⁷ Ba maa gbɛnɔbu yiru gabu dāa bunananu kp̄are, turo Yesun nɔm geuɔ, turo win nɔm dwarɔ. [²⁸ Nge mɛya Gusunɔn gari yi koorɔ yi yi nɛɛ, “Ba nùn garisi kɔsan kowobu sɔɔ.”]

²⁹ Tɔn be ba sarɔ ba nùn wiru diirisimɔ ba wɔnsimɔ ba nɛɛ, ahã to, n n̄ wuna ra nɛɛ kaa sãa yeru sura kpa a kpaaru bani sɔɔ itan baa sɔɔ? ³⁰ Tɛ, a re tii faaba koowo a sara dāa ten min di.

³¹ Nge mɛya maa yāku kowo tɔnwerobu ka wooda yɛrobu ba nùn yaakoru mɔ. Ba sɔɔnamɔ ba mɔ, u gabu faaba kua adama u kpana u tii faaba ko. ³² Tɛ i de Kiriisi Isireliban sunɔ u sarama su wa saa dāa bunana ten min di kpa su nùn naanɛ doke.

Mɛya maa be yiru, be ba kp̄are dāa bunanaru sɔɔ ka wi sannu, ba maa nùn wɔmmɔ.

Yesun gɔɔ

(I maa mɛɛriɔ Mateu 27:45-56, Luku 23:44-49, Yohanu 19:28-30)

³³ Yera dɔma ten sɔɔ sɔɔ, yam wɔkura tem mɛ kpuro wukiri sere n ka kua sɔɔ sɔɔn kɔba ita.

³⁴ Kɔba ita yen sakawa Yesu u gbāra ka dam, u nɛɛ, “Eloi, Eloi, lema sabatani.” Yen tubusiana, Gusunɔ nɛn Yinni, mba n kua a ka man deri.

³⁵ Be ba yɔ min gabu ba gari yi nua ma ba nɛɛ, i n̄ nɔɔmɔ? U Eli soku.

³⁶ Yera ben turo u duka na ka swɛɛ dukɛ dukɛsu si u wasa tam mɔmmɔm sɔɔ u bɛri dɛkaɔ. Ma u Yesu tii u nɔ, u nɛɛ, i de su wa Eli ù n koo na u nùn sarasia.

³⁷ Yera Yesu u gbāra wǎllɔ too too, ma win hunde ya doona.

³⁸ Ase saa yera maa beku kare te ta wǎa sǎa yeru sɔɔ ta gɛɛrama saa wǎllun di sere temɔ. ³⁹ Tabu kowobun tɔnwero wi u yɔ Yesun wuswaaɔ u wa nge mɛ u ka gu. Yera u nɛɛ, ka gem durɔ wi, Gusunɔn Biiwa.

⁴⁰ Kurɔbu gaba maa wǎa mi, ba mɛɛra sarun di. Be sɔɔra Maari Madalagii wǎa, ka Salomɛ, ka Maari wi u sǎa Yose ka Yakɔbu yākabun mɛro. ⁴¹ N deema beya ba raa Yesu swīi ba nùn nɔɔrimɔ sanam mɛ u wǎa Galileɔ. Kurɔbu dabiru gara maa wǎa mi, be ba ka nùn na Yerusalemɔ sannu.

Yesun sikubu

(I maa mɛɛrio Mateu 27:57-61, Luku 23:50-56, Yohanu 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Ye n kua yoka, Yosefu Arimategii u tunuma mi, wi u sǎa bɛɛregii Yuuban guro gurobu sɔɔ, u maa mara Gusunɔ u bandu swīi. Tɔɔ te, tɔɔ wɛrarugirun sɔɔrun tɔra, tɛn yokan di tɔɔ wɛrarugira koo tore. Yen sɔna Yosefu u da Pilatin mi ka toro sindu u ka Yesun goru kana. ⁴⁴ Ma Pilati u biti kua too too ye u nua ma Yesu u gu kɔ. Yera u tabu sunɔ sokusia u ka nùn bikia Yesu ù n gu kɔ. ⁴⁵ Ye tabu sunɔ wi, u nùn sɔɔwa ma Yesu u gu, u Yosefu nɔɔ kǎ u ka goo te sua. ⁴⁶ Yosefu u da u beku te ba wesa ka wɛɛ damgii dwa, ma u goo te sarasia u tu beku te tɛke. Ma u tu kpɛɛ kpee wɔru ge ba dǎka sɔɔ. Yen biru u kpee bakaru garu bimiamɔ u ka wɔru gen nɔɔ kɔrua. ⁴⁷ N deema, Maari Madalagii ka Maari Yosen mɛro, ba mɛɛra mi ba Yesun goru kpɛɛmɔ.

16

Yesun seebu gərin di

(I maa mɛɛrio Mateu 28:1-8, Luku 24:1-12 Yohanu 20:1-10)

¹ Ye tɔɔ wɛrarugira sara, Maari Madalagii ka Salomɛ ka Maari Yakɔbun mɛro, ba turare dwa bu ka Yesun goru yɛka. ² Ye n kua alusuma buun buru buru yellu kurɔ be, ba da siki ten mi. ³ Swaaɔ ba bikianamɔ, wara u koo bu kpee te bimia siki ten nɔɔn di.

⁴ Ye ba mɛɛra ma ba wa, wee kpee te, ta bimiare baa mɛ ta kpā too. ⁵ Ye ba dua siki te sɔɔ ba aluwaasi goo wa u sɔ ben nɔm geuɔ u yabe kpikuru sebua. Ma bɛrum bu mwa gem gem. ⁶ U bu sɔɔwa u nɛɛ, i ku bɛrum ko. Na yɛ ma Yesu Nasaretigiiwa i kasu wi ba kpare dāa bunanaru sɔɔ. U seewa gərin di u n wāa mini. I mɛɛrio mi ba raa nùn kpīi. ⁷ N n mɛn na, i doo i win bwāabu sɔ ka Piɛɛn tii ma u koo bu gbiiya u da Galileɔ. Miya ba koo nùn wa nge mɛ u raa bu sɔɔwa.

⁸ Yera ba yarima ba duki doona sikuru min di ka diiribu domi bɛrum bu mwa gem gem. Ba n maa goo gāanu ganu sɔɔwa bɛrum saabu.

Yesu u Maari Madalagii kure

(I maa mɛɛrio Mateu 28:9-10, Yohanu 20:11-18)

[⁹ Ye Yesu u seewa gərin di alusuma buun buru buru yellu, Maari Madalagiiwa u gbia u tii sɔɔsi, wì sɔɔn di u wɛɛkunu nɔɔba yiru gira. ¹⁰ Ma kurɔ wi, u da u win kpaasibu labaari ye sɔɔwa be ba wāa nuku sankiranu ka swīi sɔɔ. ¹¹ Sanam mɛ ba nua Yesu kua waso, kurɔ wi maa nùn wa, ba n ye wure.

*Yesu u bwāabu yiru kure
(I maa mεerio Luku 24:13-35)*

¹² Yenin biru, Yesu u wigibu yiru gabu kure ye ba sīimə swaaə ba baru kpaaru garu dəə adama u tii kəsa ben nəni səə. ¹³ Ye ba wəma wuu min di ba be ba tie yen labaari səəwa, adama ba n̄ maa ye naanε kue.

Yesu u tii bwāabu

wəkura tia ye səəsi

(I maa mεerio Mateu 28:16-20, Luku 24:36-49, Yohanu 20:19-23, Gərobun Kookoosu 1:6-8)

¹⁴ Yen biru Yesu u bwāabu wəkura tia ye kurema ye ba dimə. Ma u bu gerusi ben naanε dokebu sarirun sə ka maa ben degangam sə, domi ba n̄ tən ben gari wure be ba n̄n wa u seewa gərin di. ¹⁵ Ma u bu səəwa u nεε, i doo handunian baama kpuro kpa i bweseru baatere Labaari gea waasu kua. ¹⁶ Baawure wi u ye naanε doke, ma ba n̄n batemu kua, u koo hunden faaba wa. Baawure wi u kun maa ye naanε doke, u koo taare wa. ¹⁷ Səm maamaakiginu wee ni naanε dokeobu ba koo ko. Ba koo werekunu gira ka nen yīsiru kpa bu ka barum kpam gari gere. ¹⁸ Bā n waa gəsənu sua nəmaə, n̄ kun mε bā n dēε nəra, ba n̄ wahala gaa wasi. Bā n maa barəbu nəmu səndi, ba koo bεkurawa.

Yesu u doonə Gusunən mi

(I maa mεerio Luku 24:50-53, Gərobun Kookoosu 1:9-11)

¹⁹ Ye Yinni Yesu ka bu gari yi kua u kpa, u suara wəllə u da u sina Gusunən nəm geuə. ²⁰ Ma bwāa be, ba da ba waasu kua baama kpuro. Ma Yinni u ka bu

sombu te m̀, u s̃s̃sim̃ ka s̃m maamaakiginu ma
ben gari s̃awa gem.]

Bibeli Gusunɔn Gari
The Holy Bible in the Baatonum language of Benin,
also called the Bariba language

copyright © 2013 SIM

Language: Bariba (Baatonum)

Translation by: SIM International

Bariba, Bibeli Gusunɔn Gari

This translation, published by the UEEB/SIM au Benin, was published in 1996.

If you are interested in obtaining a printed copy, please contact the SIM at SIM, BP 15, Parakou, Benin.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-09-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022
00601790-b883-5da1-83f2-d05a7fa289a8